

VU Research Portal

Stalking van bekende personen

Malsch, M.M.; Visscher, M.; Blaauw, E.

2002

document version

Publisher's PDF, also known as Version of record

[Link to publication in VU Research Portal](#)

citation for published version (APA)

Malsch, M. M., Visscher, M., & Blaauw, E. (2002). *Stalking van bekende personen*. BOOM.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

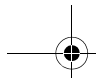
- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal ?

Take down policy

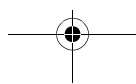
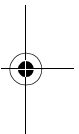
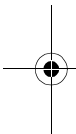
If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

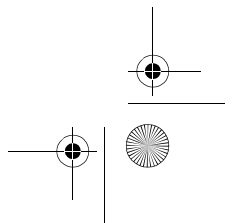
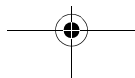
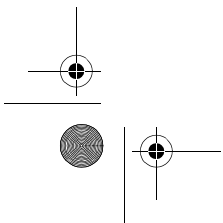
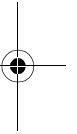
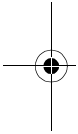
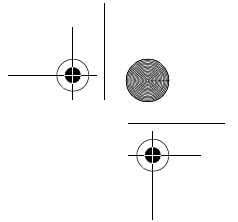
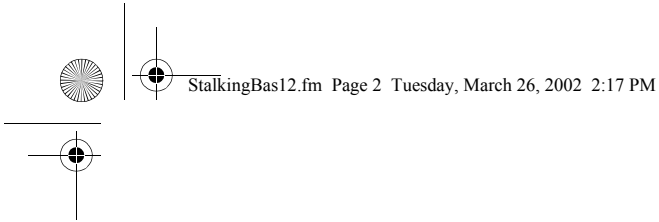
E-mail address:

vuresearchportal.ub@vu.nl

STALKING VAN BEKENDE PERSONEN

STALKING VAN BEKENDE PERSONEN

Marijke Malsch, Mariken Visscher en Eric Blaauw

© 2002 M. Malsch et al. / Boom Juridische uitgevers

Deze uitgave is gedrukt op chloorvrij papier.

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voorzover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16B Auteurswet 1912 jo. het Besluit van 20 juni 1974, Stb. 351, zoals gewijzigd bij Besluit van 23 augustus 1985, Stb. 471, en artikel 17 Auteurswet 1912, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht (Postbus 882, 1180 AW Amstelveen). Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (art. 16 Auteurswet 1912) dient men zich tot de uitgever te wenden.

No part of this book may be reproduced in any form, by print, photoprint, microfilm or any other means without written permission from the publisher.

ISBN 90-5454-185-7
www.bju.nl

VOORWOORD

Op 12 juli 2000 trad de Nederlandse Wet Belaging in werking. Deze wet is in navolging van buitenlandse wetgeving in het leven geroepen om stalking, namelijk het herhaaldelijk inbreuk maken op iemands persoonlijke levenssfeer, te kunnen vervolgen en berechten. In dit boek wordt verslag gedaan van een onderzoek naar stalking van bekende personen, de achtergronden hiervan en de interventies die ertegen worden ingezet. Omdat in het buitenland al meer onderzoek is verricht naar stalking van bekende personen dan in Nederland, wordt in dit boek ook verslag gedaan van de resultaten hiervan. Er wordt nader ingegaan op de achtergronden van de nieuwe Wet Belaging, de redenen om de wet in het leven te roepen, en de punten waarop hij afwijkt van buitenlandse wetgeving. Een belangrijke aanleiding voor de nieuwe strafbaarstelling was een aantal incidenten met stalking van bekende personen. In dit boek wordt nagegaan of de wet zich ook specifiek tot deze groep slachtoffers richt, en of dit ook de groep is die het meest gebruik zal maken van de mogelijkheden die de wet, politie en Justitie bieden. Voor slachtoffers kan stalking een uitermate hinderlijk, hardnekkig en ook beangstigend fenomeen zijn. Men heeft constant het gevoel niet meer vrij te zijn in zijn eigen huis en zich buiten ook niet meer ongestoord te kunnen bewegen. Verhuizen helpt niet altijd, evenmin als het nemen van een geheim telefoonnummer, omdat stalkers achter het nieuwe adres of nummer weten te komen en gewoon doorgaan met hun hinderlijke gedrag.

Het onderzoek naar belaging maakt deel uit van een langlopend project 'Relatiecriminaliteit' dat door het Nederlands Studiecentrum Criminaliteit en Rechtshandhaving (NSCR) in samenwerking met de Vrije Universiteit (VU) wordt uitgevoerd. Daarin worden verschillende vormen van criminaliteit onderzocht die worden gepleegd binnen of na afloop van relaties. Het onderzoek richt zich ook op de juridische en niet-juridische

maatregelen die tegen relatiecriminaliteit worden ingezet. Er wordt een longitudinaal perspectief gehanteerd: de ontwikkeling van criminaliteit binnen relaties wordt onderzocht in samenhang met alle maatregelen die er door slachtoffers zelf, maar ook door politie en Justitie en de hulpverlening tegen worden genomen. Belaging krijgt aparte aandacht binnen het project 'Relatiecriminaliteit' omdat dit een strafbaar feit is met geheel eigen achtergronden en kenmerken. De recente strafbaarstelling speelt hierbij ook een rol. Belaging kan zowel binnen relaties als tussen onbekenden plaatsvinden. Uit het onderzoek dat in dit boek wordt gepresenteerd blijkt dat belaging van bekende personen een categorie vormt die op verschillende punten substantieel afwijkt van ex-relatiestalking. Daarom is besloten in een aparte uitgave aandacht te besteden aan deze vorm van stalking. Waar dat dienstbaar is aan een beter begrip van stalking worden vergelijkingen gemaakt met ex-relatiestalking.

Deze uitgave richt zich op een groter lezerspubliek dan alleen het wetenschappelijke of juridische: iedereen die belangstelling heeft voor het verschijnsel 'stalking' en de juridische en niet-juridische manieren waarop het wordt bestreden wordt tot het potentiële lezerspubliek gerekend.

Deze uitgave had niet tot stand kunnen komen zonder de medewerking van de respondenten, de impresario's, de uitgeverijen en de andere instanties die hun bereidwillige medewerking verleenden aan het onderzoek. Wij zijn hun veel dank verschuldigd.

De auteurs

INHOUD

1 INLEIDING	9
De aanleiding voor het onderzoek	9
Belaging: methoden en slachtoffers	10
De vraagstelling van het onderzoek	11
2 TYPEN BELAGING	13
3 STALKERS VAN BEKENDE PERSONEN	19
Erotomanie	19
De wraakzuchtige stalker	23
4 EX-RELATIESTALKING	27
5 WETGEVING	31
De wenselijkheid van nieuwe wetgeving:	
theorie en praktijk	31
Wetgeving in de Verenigde Staten	36
Wetgeving in West-Europa	38
Wetgeving in Nederland	40
6 DE STEEKPROEF	45
7 RESULTATEN	49
Beschrijving steekproef	49
Kenmerken van de respondenten die zijn belaagd	50
Stalkingsmethoden	53
Bedreiging, geweld, vernielingen	55
Motieven	56
De belagers	57
Psychische stoornissen	59
Maatregelen tegen belaging	60
Het inschakelen van de politie	61

8 STALKING VAN BEKENDE PERSONEN

Andere maatregelen	62
Oordelen over belaging	63
Gewenste aanpak	65
De relatie met de omgeving	67

8 CONCLUSIES 69

9 AANBEVELINGEN 75

Wetgeving	75
Politie en Justitie	77
Hulpverlening	79
Wat kan de belaagde er zelf aan doen?	79
Preventie van bepaalde methoden van stalking	80

10 TOT BESLUIT 85

LITERATUUR 87

1 INLEIDING

DE AANLEIDING VOOR HET ONDERZOEK

Stalking, het iemand hinderlijk volgen en lastigvallen, is een oud verschijnsel dat sinds een aantal jaren in sommige landen strafbaar is gesteld. Het afgelopen decennium laat een aanzienlijke toename van aandacht van de media voor het verschijnsel zien die in gang is gezet in de Verenigde Staten en zich heeft voortgeplant in West-Europese landen waaronder Nederland, en in Australië. Deze groeiende aandacht voor belaging¹ wordt waarschijnlijk veroorzaakt door een aantal gevallen van stalking en aanslagen op filmsterren die in een aantal landen plaatsvonden.

In deze uitgave wordt verslag gedaan van een onderzoek naar belaging van bekende personen en naar de wetgeving op het gebied van belaging. Dit onderzoek maakt deel uit van een omvangrijker project 'Relatiecriminaliteit',² dat wordt uitgevoerd door het Nederlands Studiecentrum Criminaliteit en Rechtshandhaving (NSCR). Het project Relatiecriminaliteit richt zich op verschillende vormen van criminaliteit binnen en na afloop van relaties. De vraag met welke – juridische en niet-juridische – methoden zij kunnen worden tegengegaan staat bij dit onderzoek centraal. Eén van deze vormen van relatiecriminaliteit die worden onderzocht is belaging. Belaging kan plaatsvinden zowel na het verbreken van een relatie (ex-relatiestalking) als tussen mensen die geen relatie met elkaar hebben (gehad). Hieronder valt onder meer belaging van bekende personen. Omdat het hierbij om twee zeer verschillende vormen van belaging gaat waarbij de achtergronden en motieven voor belaging substantieel van elkaar blijken te verschillen, is besloten om in een aparte uitgave aandacht te besteden aan het lastigvallen van bekende

1. In deze uitgave worden de termen 'stalking' en 'belaging' beide gebruikt om hetzelfde fenomeen mee aan te duiden.
2. Relatiecriminaliteit is die criminaliteit die zich afspeelt tussen de leden van een gezin of relatie, tijdens of na het verbreken van deze relatie.

personen. Een tweede reden voor de separate aandacht voor stalking van bekende personen is dat tot op heden weinig bekend is over belaging van deze groep slachtoffers, althans in Nederland. Deze uitgave tracht in deze leemte te voorzien. Daarbij wordt ook de buitenlandse literatuur over het verschijnsel van belaging van bekende personen besproken.

De directe aanleiding voor het initiëren van een onderzoek naar belaging als vorm van relatiecriminaliteit was het inwerking treden van de nieuwe Wet Belaging.³ In deze uitgave wordt nagegaan wat de redenen waren voor het in het leven roepen van de wet, op welke wijze de nieuwe strafbare gedraging in de wet wordt omschreven en wat de overeenkomsten en verschillen zijn met buitenlandse wetten.

BELAGING: METHODEN EN SLACHTOFFERS

De methoden waarmee stalkers hun slachtoffers lastigvallen zijn erg gevarieerd, maar een aantal manieren komt erg vaak voor. Veel belaagden worden dag en nacht gebeld, er worden brieven naar hen gestuurd, bloemen bezorgd en er wordt in de buurt van hun woning gepost. Stalking kan escaleren in geweld als de belaagde niet toegeeft aan de drang om de liefdesrelatie voort te zetten. Soms worden eigendommen van de belaagde vernield, of worden ook kinderen, overige familie, vrienden en werkgevers lastiggevallen en bedreigd. Ongeveer 15 à 20% van de partnerdodingen vindt plaats nadat het slachtoffer al enige tijd was belaagd.⁴

Voor de slachtoffers kan stalking een uitermate hinderlijk, hardnekkig en ook beangstigend fenomeen zijn. Men heeft constant het gevoel niet meer vrij te zijn in zijn⁵ eigen huis en zich buiten ook niet meer ongestoord te kunnen bewegen. Verhuizen helpt niet altijd, evenmin als het nemen van een geheim tele-

3. Voorstel van wet van de leden Dittrich, Swildens-Rozendaal en O.P.G. Vos tot wijziging van het Wetboek van Strafrecht en het Wetboek van Strafvordering (strafbaarstelling van belaging), Staatsblad 2000, 282, TK, 1997-1998, 25 768.
4. A.P. de Boer (1990), *Partnerdoding, een empirisch forensisch-psychiatrisch onderzoek*, Arnhem: Gouda Quint.
5. Waar de mannelijke vorm wordt gebruikt kan ook de vrouwelijke worden gelezen.

foonnummer, omdat stalkers achter het nieuwe adres of nummer weten te komen en gewoon doorgaan met hun hinderlijke gedrag.

Artiesten, uitvoerend musici, schrijvers en presentatoren zijn met enige regelmaat op televisie te aanschouwen of treden op in theaters en concertzalen. Van hen is duidelijk dat zij 'bekende Nederlanders' zijn. Zij worden op straat herkend en roepen om die reden bij hun belagers bepaalde gevoelens op. Maar ook politici staan veelvuldig in de aandacht en kunnen om die reden doelwit worden van belagers. Bij hen kunnen andere motieven voor belaging een rol spelen dan bij de eerdergenoemde groepen van respondenten, zoals bijvoorbeeld de wens dat de politicus iets doet aan een maatschappelijke misstand. Ook advocaten, psychologen, psychiaters en directeurs van grote bedrijven kunnen last krijgen van stalking, bijvoorbeeld vanuit motieven die te maken hebben met hun professionele beroepsuitoefening. Al deze beroepsgroepen zijn in dit onderzoek betrokken. Belaging komt echter het meest voor na het verbreken van een relatie. Op deze vorm van stalking zal in Hoofdstuk 4 apart worden ingegaan.

Het definiëren van stalking is strikt noodzakelijk om het in wettelijke bepalingen te kunnen onderbrengen, maar dit blijkt geen eenvoudige taak te zijn. Belaging kent als gedrag veel uitingvormen en de belagers zelf zijn niet een duidelijk af te bakenen groep. Desalniettemin zijn in verschillende landen anti-stalkingswetten tot stand gekomen, die in een volgend hoofdstuk kort worden besproken.

DE VRAAGSTELLING VAN HET ONDERZOEK

De centrale vraagstelling bij het onderzoek naar belaging van bekende personen dat in deze uitgave wordt besproken is: wat zijn de achtergronden en kenmerken van belaging van bekende personen, de daders en de slachtoffers hiervan? In nauw verband hiermee wordt veel aandacht besteed aan de nieuwe Wet Belaging, de redenen om deze in het leven te roepen, en de andere methoden van bestrijding van het verschijnsel.

Er is niet gepoogd om te onderzoeken welk deel van alle bekende personen in Nederland wordt belaagd. Om verschillende redenen is het vaststellen van dat deel van de mensen die regelmatig in de publiciteit staan dat wordt gestalkt, vrijwel onmogelijk. Ten eerste bestaat er geen compleet en eenduidig overzicht van de personen die tot deze groep behoren; het trekken van een steekproef uit deze populatie is dus ook niet goed mogelijk. Ten tweede is de registratie door politie en andere organen van rechtspleging van stalking onvolledig omdat dit nog maar sinds kort een strafbaar feit is. Verkaik en Pemberton vonden dat slechts het Landelijk Bureau Slachtofferhulp al langere tijd belaging als apart feit registreert.⁶ Politie en Justitie doen dit pas sinds kort, namelijk sinds het inwerking treden van de Wet Belaging. Ook registreren politie en andere organen waarschijnlijk niet of slechts bij uitzondering of het gaat om een bekende persoon. En tenslotte is er waarschijnlijk sprake van een behoorlijke onderrapportage: velen gaan niet naar de politie met hun klachten over stalking maar proberen zelf tot een oplossing te komen. In deze uitgave worden de maatregelen die slachtoffers van stalking tegen hun belagers nemen uitvoerig besproken, en zal dus ook duidelijk worden of zij met hun klachten naar de politie gaan en wat hun ervaringen daarmee zijn.

Voordat wordt ingegaan op de resultaten van dit onderzoek wordt eerst aandacht besteed aan de theorievorming in de literatuur over belaging en aan de wetgeving in verschillende landen die betrekking heeft op stalking. Na de presentatie van de uitkomsten van het onderzoek worden de andere maatregelen besproken die tegen belaging worden ingezet. De uitgave wordt besloten met conclusies en aanbevelingen.

6. R. Verkaik, & A. Pemberton (2001), *Belaging in Nederland. Aard, omvang, achtergronden en mogelijkheden voor een aanpak*, Leiden/Den Haag: Ministerie van Justitie/Research voor Beleid.

2 TYPEN BELAGING

In de buitenlandse literatuur zijn verschillende omschrijvingen van stalking, de daders en de slachtoffers ervan aan te treffen. De theorievorming hierover wordt in dit hoofdstuk kort besproken om een indruk te geven van de variatie in de typologieën die er bestaan van stalking. In een later hoofdstuk zal het Nederlandse onderzoek naar typen belaging worden besproken en de vraag worden beantwoord of er verschil is met de buitenlandse soorten.

Meloy⁷ onderscheidt in zijn werk drie typen van belaging: *simple obsessional*, *love obsessional* en *erotomantic* stalking.⁸ Bij *simple obsessional* stalking kennen belager en slachtoffer elkaar reeds op het moment dat het belagen begint. Het kan zijn dat zij reeds een tijd een relatie met elkaar hebben gehad, maar het kan ook zo zijn dat zij elkaar nog maar kort kennen en bijvoorbeeld een paar keer met elkaar zijn uitgeweest. Eén van de twee heeft besloten om het contact te beëindigen. De ander echter wil geen eind aan hun relatie maken en blijft contact zoeken. Deze persoon blijft ervan overtuigd dat er een verhouding tussen hen bestaat. Hij wordt boos door de afwijzingen die hij ontvangt en dit wordt erger naarmate de afwijzingen vaker voorkomen. Deze stalkers lijden volgens Meloy vaak aan ernstige persoonlijkheidsstoornissen. Meestal worden deze omschreven als persoonlijkheidsstoornissen met afhankelijke en narcistische trekken, waaronder hechtingsproblematiek. Het belagingsgedrag kan tenslotte uitmonden in geweld of zelfs doodslag. Deze vorm van stalking komt het meest voor en levert ook de meeste risico's van geweld op voor de slachtoffers.

-
7. J.R. Meloy (ed.) (1998), *The psychology of stalking: clinical and forensic perspectives*, San Diego: Academic Press.
 8. In dit boek zullen voornamelijk de Engelse benamingen van de typen belaging worden gehanteerd.

Love obsessional stalking wordt gekenmerkt door het feit dat belager en belaagde elkaar niet van tevoren kenden. Mensen die veel in de publiciteit staan zijn vaak slachtoffer van dit type stalking. Maar ook gewone mensen kunnen last krijgen van deze stalkers, die vaak lijden aan ernstige psychische stoornissen. Deze stalkers behoren vaak tot de sociaal zwakkeren, leven geïsoleerd en zijn niet goed in staat om intieme relaties met anderen op te bouwen en vast te houden.

In het geval van *erotomanie* beeldt de stalker zich in dat het slachtoffer verliefd op hem of haar is.⁹ Men dacht oorspronkelijk dat de meerderheid van deze stalkers van het vrouwelijke geslacht zouden zijn, en dat de belaagden voornamelijk mannen zijn met een wat hogere sociaal-economische status. Later is men echter tot de conclusie gekomen dat een aanzienlijk deel van deze stalkers tot het mannelijke geslacht behoort.¹⁰ Deze vorm van stalking is voor het hier gepresenteerde onderzoek van groot belang en zal dus hierna apart worden besproken.

Er zijn in de literatuur ook andere typologieën van soorten belaging en soorten belagers ontworpen die meer de nadruk leggen op het binnen een relatie of juist daarbuiten plaatsvinden van stalking. Wright *et al.* onderscheiden bijvoorbeeld, afhankelijk van de vraag of de belaging binnen de familie of daarbuiten plaatsvindt, de *domestic* en de *non-domestic* stalker.¹¹ De laatste groep wordt dan weer onderverdeeld in de *organized* stalker en de *delusional* stalker. De 'georganiseerde' stalker valt zijn slachtoffer lastig door haar steeds te bellen en dan zonder iets te zeggen weer op te hangen, of slaat aan de telefoon obscene taal tegen haar uit. Ook verstuurde hij brieven die niet zijn ondertekend. De identiteit van dit type stalker blijft meestal onbekend. De *delusional* stalker hunkert naar een romantische verhouding met het slachtoffer. Het slachtoffer kent hem over het algemeen niet. Hem staat eerder een spirituele vereniging met het slachtoffer voor ogen dan een seksuele verhouding. Hij bouwt een uit-

9. J.R. Meloy (ed.), (1998).

10. Meloy (ed.), 1998; P.E. Mullen, M. Pathé, & R. Purcell (2000), *Stalkers and their victims*, Cambridge: Cambridge University Press.

11. J.A. Wright, A.G. Burgess, A.W. Burgess, A.T. Laszlo, G.O. McCrary, & J.E. Douglas (1996), A typology of interpersonal stalking, *Journal of Interpersonal Violence*, 11, 487-502.

gewerkte fantasie op rondom de begeerde persoon (vaak een media-persoonlijkheid), die vaak nog weinig met de realiteit te maken heeft.

Domestic stalking vindt volgens Wright *et al.* plaats in het geval dat een vroegere relatie of lid van de familie een ander lid van de relatie of familie lastigvalt. Huiselijk geweld gaat vaak aan dit type belaging vooraf. De wens om de relatie te continueren en de boosheid dat dit niet gebeurt staan centraal bij deze vorm van stalking.

De typologie van Boon en Sheridan¹² besteedt in het bijzonder aandacht aan de risico's die stalkers opleveren voor hun slachtoffers, en onderscheidt: (1) verliefde belagers of romantische belagers (*infatuation harassers*); (2) ex-partner stalkers (*ex-partner harassers*); (3) obsessieve waan-stalkers of psychotische stalkers (*delusional fixation stalkers*) en (4) sadistische stalkers (*sadistic stalkers*). Ongeveer de helft van alle stalkers behoort tot de categorie van de ex-partner stalkers. De andere helft van de stalkers is ongeveer gelijk verdeeld over de andere drie categorieën.

Verliefde belagers zijn het minst gevaarlijk.¹³ Het zijn meestal tieners die in een fantasiewereld leven waarin het slachtoffer het onderwerp is van hun romantische gevoelens. Er bestaan echter ook oudere verliefde belagers. De verliefde belager heeft vrijwel nooit de bedoeling zijn slachtoffer schade te berokkenen, maar valt het slachtoffer wel vaak lastig met ongewenste contacten, opmerkingen en cadeautjes.

Gevaarlijker is de categorie van de ex-partner stalkers. Zulke stalkers hebben meestal moeite met de beëindiging van een relatie en reageren hierop met bitterheid, woede en haat. In veel gevallen was er tijdens de relatie al sprake van huiselijk geweld. Nieuwe relaties van het slachtoffer kunnen leiden tot jaloezie en agressie bij de stalker. In de meeste gevallen komen de stalkingsgedragingen voort uit woede en worden ze gekenmerkt door een hoge mate van impulsiviteit. Onderzoeken laten zien dat stalkers van vroegere partners vaker gewelddadig zijn dan die van voor-

12. J.C.W. Boon, & L. Sheridan (2001), Stalker typologies: a law enforcement perspective, *Journal of Threat Assessment*, 1, 75-97.

13. Boon & Sheridan, 2001.

malige kennissen of vreemden. Het doden van het slachtoffer, dat een enkele maal bij hen voorkomt, is bij deze categorie stalkers meestal het gevolg van een ongecontroleerde woede-uitbarsting. Vaak is er sprake van gebruik van verdovende middelen en een psychiatrische stoornis.

Obsessieve waan-stalkers zijn gevaarlijker dan ex-partner stalkers.¹⁴ Zij worden ook als meer bedreigend ervaren vanwege hun onvoorspelbaarheid. Obsessieve waan-stalkers verkeren in de waan dat hun slachtoffer graag een liefdesrelatie of seksuele relatie met hen zou willen beginnen. Zulke stalkers zijn vaak verward en hebben in veel gevallen een verleden met seksuele problemen en politiecontacten vanwege stalking, openlijke geweldpleging, aanranding of verkrachting. Hun slachtoffers lopen een hoog risico op lichamelijk of seksueel geweld en ze krijgen vaak obscene materiaal toegestuurd. Professionals, aantrekkelijke mensen en beroemdheden zijn wat vaker het slachtoffer van obsessieve waan-stalkers dan minder opvallende mensen. Het komt voor dat dit type stalker, als hij zijn slachtoffer heeft verkracht, haar vervolgens doodt vanuit de angst om te worden aangehouden. Ook kan dit type stalker zijn slachtoffer doden vanuit de gedachte dat hun relatie een betere kans heeft na de dood van hun beiden.

De meest gevaarlijke stalkers zijn de sadistische stalkers. Dit zijn typisch koelbloedige psychopaten die hun slachtoffer totaal willen domineren. Zij willen het leven van hun slachtoffer volledig beheersen, het slachtoffer vernederen, en het zelfvertrouwen van het slachtoffer volledig afbreken. Het slachtoffer is meestal iemand die bekend stond als vriendelijk, vrolijk en stabiel, wat precies de reden is waarom hij of zij werd gekozen als slachtoffer. Lichamelijk geweld is bij deze stalkers eerder regel dan uitzondering en heeft ten doel angst en hulpeloosheid op te wekken bij het slachtoffer. Om het slachtoffer tot volledige paniek te brengen schakelt de sadistische stalker soms veiligheidsapparatuur uit, maakt autoremmen onklaar, of zorgt voor kortsluiting, enzovoort. De dood van het slachtoffer kan het gevolg zijn van een dergelijke actie van de stalker.

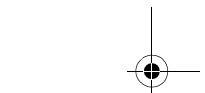
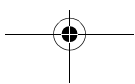
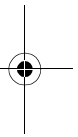
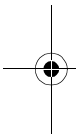
14. Boon & Sheridan, 2001.

De literatuur heeft nog andere onderverdelingen in typen stalkers voortgebracht,¹⁵ doch deze worden hier niet verder besproken. Het bestaan van de verschillende typologieën laat zien dat belaging door verschillende soorten mensen kan worden gepleegd, en dat ook de achtergronden en motieven van belagers sterk uiteen kunnen lopen. Dit heeft repercussies voor de wijze waarop in de wet 'stalking' als strafbaar feit wordt gedefinieerd. Op deze problematiek wordt in een volgend hoofdstuk nader ingegaan.

Voor een beter begrip van stalking van bekende personen is met name het erotomane stalkerstype dat hierboven kort is aangeduid van belang, omdat er bij deze vorm van stalking geen sprake is (geweest) van een daadwerkelijke relatie tussen belager en belaagde. Ook de *resentful* of wraakzuchtige stalker verdient in dit opzicht aandacht. Deze laatste vorm van belaging heeft geen amoureuze achtergrond.¹⁶ Deze stalkers belagen anderen vanuit wrok- of haatgevoelens, en gevoelens van miskennen en frustratie. Het doel van deze stalkers is meestal om anderen bang te maken of om wraak te nemen. Zij vinden dat de ander moet boeten voor bepaalde ongewenste acties of uitspraken. Deze stalkers beschouwen zichzelf als slachtoffer van een bepaalde organisatie of een bepaald systeem, en daar moet de belaagde als vertegenwoordiger hiervan voor boeten. Gezien het belang van deze twee groepen stalkers – de erotomane en de wraakzuchtige – voor het hier behandelde onderzoek onder bekende personen in Nederland, worden zij hieronder uitgebreider besproken.

15. Voor overzichten van typologieën zie onder meer Meloy (ed.), 1998; Mullen *et al.*, 2000; K.G. McAnaney (1993), From imprudence to crime: anti-stalking laws, *Notre Dame Law Review*, 68, 819-909.

16. Mullen *et al.*, 2000.

3 STALKERS VAN BEKENDE PERSONEN

EROTOMANIE

Bij de meeste mensen verdwijnen verliefdheidsgevoelens die niet worden beantwoord na verloop van tijd. Eerst zullen velen nog trachten om het contact met de ander in stand te houden en hem of haar voor zich te winnen. Na verloop van tijd breekt bij de meesten echter het inzicht door dat de liefde niet wordt beantwoord en dat het zoeken van contact beter gestopt kan worden. Bij veel stalkers is dit niet het geval: zij laten ook na vele afwijzingen de ander niet los. Sommige stalkers zijn er bovendien van overtuigd dat juist de ander verliefd is op hem of haar. Als dit het geval is dan is er sprake van 'erotomanie'. Aan het syndroom dat hier een beschrijving van geeft is de naam van De Clérambault nauw verbonden. Hij stelde dat de term 'erotomanie' slechts gebruikt zou mogen worden voor diegenen die geloven dat zij zelf worden aanbeden en er bovendien van overtuigd zijn dat de persoon waar het om gaat zowel de 'relatie' is begonnen als deze nu tracht voort te zetten.¹⁷ Deze perceptie van de stalkers staat geheel los van de werkelijkheid: meestal is er van een dergelijke liefde voor de lijder aan dit syndroom in het geheel geen sprake. Sterker nog, vaak is het 'slachtoffer' zich nauwelijks bewust van het bestaan van de stalker, als zij elkaar überhaupt al kennen. Het gaat hier meestal om stalkers die uit een blik, gebaar of enkel woord van de ander afleiden dat hij of zij verliefd op hen is.

Er zijn drie centrale kenmerken te onderscheiden aan dit pathologische geloof dat iemand anders van de stalker houdt, te weten:¹⁸

- I Een hardnekkig geloof dat de ander van hem of haar houdt, ondanks het feit dat die ander niets heeft gedaan om dergelijke gevoelens te stimuleren, of zelfs, in tegendeel, juist heeft

17. G. de Clérambault (1942), *Oeuvres psychiatrique. Les psychoses passionnelles*, Paris: Presses Universitaires de France.

18. Mullen *et al.*, 2000.

getracht om de stalker duidelijk te maken dat hij of zij in het geheel niet in de stalker is geïnteresseerd.

- 2 De neiging om alles wat de ander zegt of doet zó te interpreteren dat dit een bevestiging van de 'relatie' tussen stalker en belaagde vormt.
 - 3 Een zodanige geobsedeerdheid met de ander dat dit een centraal thema in het leven van de stalker wordt.
- Deze kenmerken gaan vaak gepaard met:
- 4 De overtuiging dat er uit deze veronderstelde relatie uiteindelijk een permanente vereniging tussen de twee 'partijen' zal voortvloeien.
 - 5 Herhaalde pogingen om met de ander in contact te komen.

Schijnbaar onbetekenende gebeurtenissen, zoals het uitwisselen van een paar woorden in de lift of het kijken in de richting van de stalker, kunnen de aanleiding vormen voor het in gang zetten van de fantasieën van de belager. Meestal is het slachtoffer zich hier in het geheel niet van bewust, en wordt dan op een later tijdstip geconfronteerd met de 'claims' van de belager op het hebben van een liefdesrelatie met het slachtoffer. Alles wat vervolgens door het slachtoffer wordt gedaan om van de belager af te komen, wordt door de belager geïnterpreteerd als blijken van liefde. Zelfs agressieve uitingen en verbale bedreigingen van de stalker door het slachtoffer worden gezien als uitingen van liefde. "Zie je wel dat je van me houdt," zijn woorden die vaak door belagers worden gesproken op het moment dat hen op een vriendelijke of ronduit onvriendelijke wijze de deur wordt gewezen.

Deze stalkers zijn in de literatuur getypeerd als eenzame figuren die levens leiden zonder diepgaande contacten.¹⁹ Zij hebben vaak moeite om normale relaties met het andere geslacht te leggen en te onderhouden. Bovendien hebben zij meestal weinig bevredigend werk en vervullen ook overigens nauwelijks andere zinvolle bezigheden. De persoon waarop hun obsessie zich richt heeft over het algemeen een hogere sociaal-economische status,

19. Meloy (ed.), 1998; Mullen *et al.*, 2000.

een hogere opleiding, meer aanzien, en is in veel gevallen ook fysiek aantrekkelijker dan de stalker. Mullen *et al.* melden echter dat ook hoger opgeleiden met interessant werk soms lijden aan erotomanie.²⁰ De leegte in hun leven trachten deze stalkers op te vullen met een fixatie op een bepaald persoon, die vaak ook nog eens in de publiciteit staat. Media-sterren of bepaalde professionals zoals rechters, advocaten, artsen en psychiaters komen het meest voor als slachtoffer van dit type obsessie. Door hun isolatie hebben deze belagers vaak de neiging opmerkingen en handelingen van anderen op zichzelf te betrekken; zij beschikken over weinig relativiseringsvermogen.

Hoe vaak erotomanie voorkomt is onbekend. Vroeger werd het beschouwd als een aandoening waar met name oudere vrouwen aan zouden lijden; De Clérambault stelde zelfs dat patiënten die lijden aan het syndroom zonder uitzondering vrouwen zijn.²¹ Recenter onderzoek heeft laten zien dat ongeveer evenveel mannen als vrouwen gebukt gaan onder dit syndroom.²²

Over de vraag welk deel van deze stalkers gewelddadig wordt verschillen de meningen van de auteurs. Dietz vond dat minder dan 5% van de erotomane stalkers gewelddadig wordt, en dat zij zich dan meestal richten op anderen, zoals familie, vrienden of collega's, die het contact met de begeerde verhinderen.²³ Maar er zijn ook auteurs die veel meer of juist minder geweld rapporteren. Zona *et al.* melden dat geen van de stalkers binnen hun steekproef gewelddadig werd,²⁴ maar Mullen en Pathé vonden een aanzienlijke groep die tot geweld overging.²⁵ Zij vonden dat 36% van de stalkers hun slachtoffer aanvielen en 34% van de stalkers hun slachtoffer seksueel belaagden. Verschillen in definiëring van de verschillende gedragingen en van de typen stalkers zouden verantwoordelijk kunnen worden gesteld voor het uiteenlopen van de percentages tussen deze onderzoeken. Niet

20. Mullen *et al.*, 2000.

21. De Clérambault, 1942.

22. R.L. Goldstein (1987), More forensic romances: De Clérambault's syndrome in men, *Bulletin of the American Academy of Psychiatry & Law*, 5, 267-272.; Mullen *et al.*, 2000.

23. P.E. Dietz (1989), A remedial approach to harassment, *Virginia Law Review* 3, 507-525.

24. M. Zona, L. Sharma, & J. Lane (1993), A comparative study of erotomane and obsessional subjects in a forensic sample, *Journal of Forensic Sciences*, 38, 894-903.

25. P.E. Mullen, & M. Pathé (1994), Stalking and the pathologies of love, *Australian and New Zealand Journal of Psychiatry*, 28, 469-477.

alle erotomane stalkers hebben seksuele bedoelingen bij het lastigvallen of zelfs aanvallen van hun slachtoffers, maar bij velen is het wel een belangrijk element.²⁶

Alle hierboven genoemde schrijvers zijn het er over eens dat geweld bij dit type stalkers veel minder vaak voorkomt dan bij belagers na beëindiging van een relatie. Het voorspellen van geweld, ook bij belagers, blijft echter zeer moeilijk. Dietz *et al.* deden onderzoek naar brieven die door stalkers aan filmsterren en andere bekende personen, en aan politici werden gestuurd.²⁷ Zij concludeerden uit hun bevindingen dat fans die brieven schrijven over de romance die zij met hun slachtoffers hebben vaker fysieke toenadering zoeken tot de beroemdheid en uiteindelijk gewelddadig worden. Ook diegenen die daadwerkelijk proberen contact te leggen gebruiken uiteindelijk vaker geweld. Zij die in hun brieven gewag maken van een uiteindelijke verbintenis in het hiernamaals, of die schrijven over wapens of over de dood zijn waarschijnlijk eerder geneigd tot het gebruik van geweld dan stalkers die hier niet over schrijven. Er is eveneens een statistisch verband gevonden tussen het sturen van zeer vele brieven en het uitoefenen van geweld.

In het bovengenoemde onderzoek van Dietz *et al.*²⁸ werd gevonden dat de stalkers die brieven schreven aan filmsterren en andere mensen die veelvuldig in de publiciteit staan, dit gemiddeld over een periode van elf maanden volhielden. Slechts 5% van de briefschrijvers bleef anoniem; verreweg de meesten gebruikten gewoon hun naam. Zij beperkten zich overigens meestal niet tot één ster, maar schreven verschillende personen aan die in de publiciteit staan. Vaak werden in hun brieven de namen van de huidige of vroegere presidenten van de Verenigde Staten genoemd. De stalkers stuurden verschillende bizarre voorwerpen mee in hun brieven en pakketjes, zoals bloed, sperma, foto's, krantenknipsels en zelfs onderdelen van dode

26. Meloy (ed.), 1998.

27. P.E. Dietz, D. Matthews, C. van Duyne, D. Martell, C. Parry, T. Stewart, J. Warren, & J. Crowder (1991a), Threatening and otherwise inappropriate letters to Hollywood celebrities, *Journal of Forensic Sciences*, 36, 185-209; P.E. Dietz, D. Matthews, D. Martell, T. Stewart, D. Hrouda, & J. Warren (1991b), Threatening and otherwise inappropriate letters to members of the United State Congress, *Journal of Forensic Sciences*, 36, 1445-1468.

28. 1991a.

dieren. Velen van hen leden aan verschijnselen die als erotomanie geïdentificeerd kunnen worden, en 56% van de belagers verafgoodde de geadresseerde. Meer dan de helft van de brieven had betrekking op seksuele thema's of thema's die te maken hebben met liefde of huwelijk. Veel stalkers vermeldden dat zij graag kinderen wilden met de persoon aan wie zij brieven schreven. Een vrouwelijke briefschrijfster vermeldde in één brief de huwelijksaanzoeken van verscheidene publieke personen zoals een lid van het *Congress*, een acteur, een televisiepresentator en nog een aantal andere hooggeplaatste personen.

De behandeling van het erotomane type stalkers stuit af op hun gebrek aan motivatie hiervoor. Deze belagers zien zichzelf niet als 'ziek', maar beschouwen zich als gezegend door een prachtige liefde die echter nog niet wordt beantwoord door het slachtoffer (maar dit wel zal worden) en die slechts door de omgeving wordt verhinderd.²⁹ Behalve een behandeling met antipsychotica (pimozide) wordt door therapeuten een verbetering van het sociale netwerk van de stalker aangeraden. Stalkers zouden meer mee moeten doen met sociale activiteiten en dusdoende het isolement waarin zij leven enigszins kunnen opheffen. Daardoor kan hun realiteitsbesef mogelijk toenemen en hun behoefte aan irreële liefdescontacten met mensen die veel in de publiciteit staan afnemen.

DE WRAAKZUCHTIGE STALKER

Een tweede type stalking dat van belang kan zijn voor belaging van bekende personen is dat van de *resentful* of wraakzuchtige stalker. Deze stalkers voeren een strijd tegen een bepaald persoon door wie zij zich miskend, vernederd of tekortgedaan voelen.³⁰ Deze vorm van stalking heeft geen romantische achtergrond zoals bij de erotomanie het geval is. Integendeel, het doel van de wraakzuchtige stalker is om het slachtoffer angst aan te jagen en te doen beseffen dat wat zij tegen de stalker hebben gedaan, fout was. Soms vertegenwoordigt het slachtoffer van

29. Mullen *et al.*, 2000.

30. Dietz *et al.*, 1991b; Mullen *et al.*, 2000.

deze stalkers slechts iets waardoor dezen zich vernederd of tekort gedaan voelen, bijvoorbeeld als de belaging zich richt tegen een bedrijf, een organisatie of 'het systeem'. De motieven van de stalker komen dan neer op het zich onderdrukt voelen door dit bedrijf of systeem en het willen wraaknemen op de individuele vertegenwoordigers hiervan. Deze stalkers maken vaak gebruik van anonieme brieven of andere vormen van anonieme communicatie.

De literatuur beschrijft gevallen waarin het de stalker niet was gelukt een behoorlijke functie te verkrijgen waarin zij de vaardigheden aangeleerd in hun opleiding konden gebruiken, waarna zij een jaloezie ontwikkelden ten opzichte van diegenen die wél een bepaalde status hadden verworven.³¹ Deze laatsten werden vervolgens lastiggevallen met anonieme telefoontjes en brieven met dreigementen. De keuze van het slachtoffer is daarbij enigszins arbitrair; het gaat er met name om dat dit slachtoffer bepaalde ressentimenten³² bij de stalker oproept. Wie het slachtoffer dan in concreto is, is minder belangrijk.

Dietz *et al.*³³ onderzochten, evenals zij hadden gedaan bij de filmsterren, brieven van stalkers aan leden van het Amerikaanse *Congress* (de volksvertegenwoordiging). De periode waarin deze stalkers de politici lastigvielen bedroeg gemiddeld twaalf en een halve maand. Van deze groep belagers bleef 14% anoniem. Ook andere stalkingsmethoden werden door deze groep gebruikt, zoals het telefonisch lastigvallen en het posten bij de woning of het werkadres van de belaagde. Bedreigingen werden in deze brieven veel vaker geuit dan in brieven aan film- en andere sterren (58% tegen 23%). Maar liefst 34% van de belagers bedreigde de politicus met de dood. Opvallend is echter dat de stalkers die de geadresseerde trachtten bang te maken veel minder vaak daadwerkelijk fysiek contact zochten dan stalkers die de politici niet bang probeerden te maken. De brieven aan politici waren veel minder vaak seksueel getint dan de brieven aan de filmster-

31. Mullen *et al.*, 2000.

32. Het Engelse woord '*resentful*' (boos, wrokkig, haatdragend) komt van het Franse woord '*ressentiment*', dat het herbeleven van gevoelens betekent. Beide woorden geven goed de innerlijke belevingswereld van deze stalkers weer.

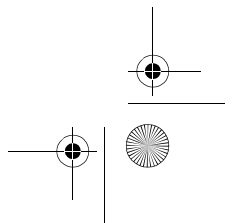
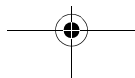
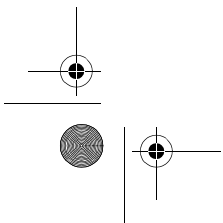
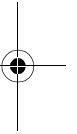
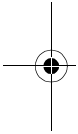
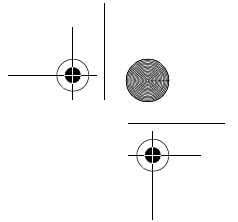
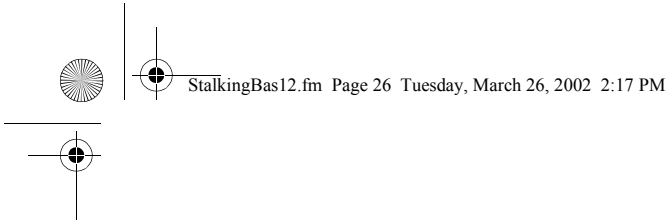
33. 1991b.

ren, en het dwepen met politici kwam ook minder vaak voor. Zowel persoonlijke problemen als onvrede met politieke beslissingen of het uitblijven van bepaalde wetgeving kunnen aanleiding vormen tot het schrijven van vele brieven aan politici.

Het lastigvallen van politici of bepaalde groepen professionals valt onder de typologie van de wraakzuchtige stalker. Politici kunnen met de beslissingen die zij nemen of het beleid dat zij voorstaan de ergernis of weerzin van bepaalde mensen opwekken die daardoor tot het lastigvallen van deze politicus overgaan. Rechters nemen soms in individuele zaken beslissingen die partijen niet welgevallig zijn en het stalken van deze professionals kan hier het gevolg van zijn. Artsen, therapeuten, psychiaters, psychologen en advocaten kunnen eveneens het slachtoffer worden van een wraakzuchtige stalker als zij naar zijn oordeel niet de juiste behandeling toepassen, de klachten van deze stalkers niet erkennen of, meer in het algemeen, niet doen wat de patiënt wil. Overigens kunnen deze professionals ook zeer goed slachtoffer worden van stalking vanuit een amoureuze achtergrond.

De behandeling van wraakzuchtige stalkers wordt moeilijk geacht omdat zij zich zélf slachtoffer voelen van professionals, bedrijven of 'het systeem'.³⁴ Zij vinden dat hun acties gerechtvaardigd zijn doordat hen iets is aangedaan. Aangezien hier sprake is van 'calculerende' stalkers bestaat er echter wel een kans dat dank zij het inwerking treden van de Wet Belaging het ingrijpen door politie en Justitie enig effect zal hebben. Waarschijnlijk houden deze belagers op met hun hinderlijke gedrag op het moment dat er een zware sanctie op blijkt te bestaan; de kosten van het belagingsgedrag kunnen dan zwaarder gaan wegen dan de baten.

34. Mullen *et al.*, 2000.

4 EX-RELATIESTALKING

In dit hoofdstuk wordt kort aandacht geschonken aan ex-relatiestalking. Dit is gedaan om een vergelijking mogelijk te maken met de hierboven beschreven vormen van stalking door personen die geen relatie hebben met het slachtoffer. Hiermee wordt een completer overzicht van alle vormen van belaging gegeven.

Ex-relatiestalking begint meestal op het moment dat één van de partners een relatie heeft verbroken of de intentie daartoe heeft kenbaar gemaakt. Buitenlands onderzoek heeft laten zien dat deze vorm van stalking verreweg het meeste voorkomt.³⁵ De daders hiervan zijn meestal man, en het slachtoffer is meestal een vrouw. Er is een sterke relatie met huiselijk geweld: 81% van de vrouwen die worden belaagd door hun ex-partner, zijn tijdens de relatie ook al door hem mishandeld.³⁶ Het motief voor deze vorm van belaging is meestal jaloezie en boosheid omdat de partner een einde aan de relatie maakt of een nieuwe partner heeft.

In Nederland bestaan geen betrouwbare cijfers over hoe vaak belaging voorkomt, omdat het nog niet lang als zodanig wordt geregistreerd en er bovendien sprake is van een aanzienlijke onderregistratie.³⁷ Er is ook nog geen landelijke survey uitgevoerd die enige indicatie kan geven over de omvang van het verschijnsel. In de Verenigde Staten en Engeland zijn echter wel dergelijke surveys verricht.³⁸ Uit het eerder genoemde onderzoek van Tjaden en Thoennes blijkt dat van de Amerikaanse vrouwen 8% en van de mannen 2% op enig moment in hun leven wordt belaagd. De meerderheid van de belagers zijn mannen en de meerderheid van de belagden zijn vrouwen. Zowel slachtoffers

35. Tjaden & Thoennes, 1998; Meloy (ed.), 1998; Mullen *et al.*, 2000.

36. Tjaden & Thoennes, 1998.

37. Verkaik & Pemberton, 2001.

38. Tjaden & Thoennes, 1998; Home Office (2000), *The extent and nature of stalking: findings from the 1998 British Crime Survey*. London: Home Office.

als daders zijn wat ouder dan de 'gemiddelde' crimineel; daders zijn meestal in de veertig en slachtoffers in de dertig.³⁹ Veel belagers hebben eerdere ervaringen met Justitie, de psychiatrie en met drugs. Persoonlijkheidsstoornissen worden vaak aangetroffen bij stalkers. Stalkers zijn over het algemeen intelligenter dan de 'gemiddelde' pleger van een strafbaar feit. Er is geen duidelijke relatie met bepaalde bevolkingsgroepen of met demografische factoren. Werkloosheid komt veel voor bij stalkers, en als zij wel werk hebben betreft dit vaak een onaanzienlijk baantje. Veel belagers hebben in hun leven te maken gehad met verbroken relaties, isolatie en eenzaamheid. Stalking van bekende personen komt veel minder vaak voor dan tussen voormalige partners, maar trekt natuurlijk meer de aandacht. Belaging kan maanden of zelfs jaren duren. Tenminste de helft van de belagers bedreigt expliciet hun slachtoffers, maar de meeste bedreigingen worden niet uitgevoerd. Vijfentwintig tot vijfendertig procent van de belagers wordt gewelddadig. Ongeveer twee procent van de slachtoffers van belaging wordt vermoord, zo blijkt uit dit Amerikaanse survey-onderzoek.

Er mag dan geen onderzoek in Nederland zijn gedaan naar hoe vaak stalking voorkomt, er is echter wel een studie verricht naar de verschillende vormen van belaging en de achtergronden hiervan. Dit onderzoek is gedaan onder slachtoffers van stalking die zich als zodanig hebben gemeld bij de – toen nog bestaande – Stichting Anti-Stalking (SAS).⁴⁰ De groep respondenten bestond voor 89% uit vrouwen en voor 11% uit mannen. Van de respondenten had het merendeel last van ex-relatiestalking; de resultaten van het onderzoek geven dus een goed beeld van deze vorm van stalking. De gemiddelde leeftijd van de slachtoffers was 44 jaar, en die van 'hun' belagers 45 jaar. De meeste slachtoffers leefden alleen en hadden werk en kinderen. De meeste belagers waren van het mannelijke geslacht (87%). Van hen leefde verreweg het grootste deel alleen en had werk, zo meldden de respondenten. Opvallend was het hoge opleidingsniveau van de bela-

39. Tjaden & Thoennes, 1998.

40. E. Blaauw, F.W. Winkel, E. Arensman, L. Sheridan, & A. Freeve (2002), The toll of stalking: the relationship between features of stalking and psychopathology of victims, *Journal of Interpersonal Violence*, 17, 50-63.

gers: maar liefst 29% van hen had een hoger-beroepsopleiding of een universitaire studie gevolgd, terwijl dit slechts bij 17% van de Nederlandse bevolking het geval is. Dit kan echter deels vertekend worden door het feit dat sommige hoger-opgeleiden misschien sneller lid worden van een organisatie als de SAS dan lager-opgeleiden.

Een opmerkelijk resultaat uit het deel van het onderzoek dat zich richtte op het psychisch welbevinden van de slachtoffers van belaging, was dat maar liefst 77% van hen psychiatrische problemen rapporteerde. Zij lijdten onder angsten en slapeloosheid, sociaal disfunctioneren en ernstige depressie. Hun symptomatiek is zelfs meer in overeenstemming met die van psychiatrisch patiënten dan met die van de bevolking in het algemeen. Het onderzoek heeft niet duidelijk kunnen maken of deze psychiatrische verschijnselen al aanwezig waren vóórdat het belagen begon of dat zij er het gevolg van waren. Slachtoffers hebben echter wel een hoge mate van kwetsbaarheid, zo blijkt uit de resultaten.

De verschillende vormen van stalking die door de respondenten werden gerapporteerd waren: telefonisch lastigvallen, posten bij huis en werk, sturen van vele (vaak beledigende) brieven, diefstal en vernieling van eigendommen, verspreiden van geruchten, uitbrengen van valse beschuldigingen, enz. Daarmee komen de bevindingen over de aard van het belagingsgedrag grotendeels overeen met die van buitenlands onderzoek.⁴¹ Nederlandse stalkers lijken iets vasthoudender te zijn dan buitenlandse: niet minder dan 66% van de slachtoffers meldde dat de belaging meer dan twee jaar aanhield, en maar liefst 13% noemde een periode van meer dan tien jaar. De gemiddelde duur van belaging was in dit onderzoek dan ook vijf jaar, terwijl de duur die in buitenlands onderzoek werd gerapporteerd beduidend korter was: één of twee jaar.⁴² Over de redenen voor dit verschil bestaat helaas onduidelijkheid.

Alle slachtoffers in de steekproef van het onderzoek van Blaauw *et al.* hadden één of meer maatregelen tegen het belagen genomen, zoals het inschakelen van de politie of het voeren van

41. Tjaden & Thoennes, 1998; Meloy (ed.), 1998; Mullen *et al.*, 2000.

42. Tjaden & Thoennes, 1998; Meloy (ed.), 1998; Mullen *et al.*, 2000.

een Kort Geding. Ook werden door de slachtoffers maatregelen in de privésfeer getroffen, welke gekarakteriseerd kunnen worden als 'terugtrekgedrag'. Zo namen zij geheime telefoonnummers, verhuisden zij of aanvaardden zij ander werk. Sommigen gingen de deur niet meer uit of installeerden extra beveiliging in hun huizen. Ook het omgekeerde van 'terugtrekgedrag' kwam voor: maar liefst 19% van de respondenten bedreigde of mishandelde zelf hun belager. Veel van deze maatregelen hadden echter niet het gewenste effect: de belagers wisten achter het nieuwe adres of telefoonnummer te komen en hervatten hun hinderlijk gedrag. Toch hadden diegenen die zelf naar de rechter stapten of een aangifte deden waarna een vervolging van de verdachte plaatsvond,⁴³ iets meer succes dan slachtoffers die dat niet deden. In deze gevallen hield het belagen wat vaker op of werd het wat minder.

De resultaten van het hier beschreven onderzoek laten zien dat belaging een bijzonder hardnekkig verschijnsel is, dat in Nederland in sommige gevallen langer duurt dan in het buitenland. Bovendien blijkt dat de psychische problematiek die altijd (slechts) bij de daders wordt verondersteld, óók bij de slachtoffers te vinden is. Vele slachtoffers hebben ernstige psychopathologische verschijnselen. Ongetwijfeld hadden sommige slachtoffers vóór het belagen begon ook al problemen.

43. Deze vervolging vond niet op grond van 'belaging' plaats omdat dit nog geen strafbaar feit was op het moment dat de dataverzameling plaatsvond, maar op grond van een andere kwalificatie, zoals bijvoorbeeld mishandeling of vernieling.

5 WETGEVING

DE WENSELIJKHEID VAN NIEUWE WETGEVING: THEORIE EN PRAKTIJK

De beslissing over het in het leven roepen van nieuwe strafbaarstellingen is onderwerp geweest van onderzoek en heeft geleid tot een aantal theorieën over de wenselijkheid van nieuwe strafwetgeving. De Roos en Haveman hebben zich gebogen over criteria waaraan zou moeten worden voldaan voordat tot nieuwe strafbaarstellingen kan worden overgegaan. Het schema van De Roos omvat de volgende criteria:⁴⁴

- Het beginsel van aannemelijkheid en motivering van de schade.
- Het tolerantiebeginsel.
- Het subsidiariteitsbeginsel.
- Het proportionaliteitsbeginsel.
- Het legaliteitsbeginsel.
- Het beginsel van praktische hanteerbaarheid en effectiviteit.

Het eerste criterium dat De Roos noemt heeft met name betrekking op de probleemsituatie waaruit het gedrag voortkomt en de schade die het gedrag tot gevolg heeft. Daarbij gaat het niet alleen om de schade voor de direct betrokkenen maar ook om de schade die door de gedraging is toegebracht aan de rechtsorde. Als er veel schade wordt geleden door een gedraging kan dat reden zijn voor een nieuwe strafbaarstelling. Het tweede criterium, namelijk het tolerantiebeginsel, zet weer enigszins een rem op ingrijpen door de overheid. Van strafbaarstelling wordt afgezien als dit een té grote inbreuk betekent op de individuele vrijheid van burgers.

De volgende drie criteria, namelijk die van de subsidiariteit, de proportionaliteit en de legaliteit, zijn criteria die veelvuldig

44. Th.A. de Roos (1987), *Strafbaarstelling van economische delicten*, Arnhem: Gouda Quint.

binnen het strafrecht worden gehanteerd. Met deze beginselen wordt bedoeld dat het strafrecht pas aan de orde komt als andere maatregelen falen, of een onvoldoende remedie vormen. Het strafrecht is 'subsidiair' aan andere interventies; eerst moeten andere mogelijkheden voor bestrijding worden uitgeprobeerd voordat er een nieuwe strafbepaling in het leven wordt geroepen. Bovendien moet strafbaarstelling proportioneel zijn aan de ernst van de gedraging: zeer lichte vergrijpen (zoals bijvoorbeeld bepaalde vormen van onfatsoenlijk gedrag) mogen niet leiden tot nieuwe strafbaarstellingen want dan is de verhouding zoek tussen ernst van de gedraging en het middel dat ertegen wordt ingezet. Het legaliteitsbeginsel vereist bovendien dat het gedrag helder en duidelijk in een wettelijke bepaling kan worden omschreven. Dit is van belang voor de rechtszekerheid van de burgers. Deze moeten immers weten waar zij aan toe zijn. Het moet in duidelijke bewoordingen worden aangegeven wat mag en wat niet. Het laatste criterium, dat van de praktische hanteerbaarheid en de effectiviteit, laat tenslotte duidelijk zien dat van nieuwe wetgeving een zeker effect in de praktijk mag worden verwacht. Het gaat er niet slechts om dat een nieuwe wet laat zien dat bepaald gedrag wordt afgekeurd, maar het is zeker ook de bedoeling dat de wet in de praktijk wordt toegepast en tot rechterlijke uitspraken leidt.

In zijn studie naar vrouwenhandel formuleert Haveman een viertal criteria die een ordenende functie kunnen hebben voor het debat over de vraag of een nieuwe strafbaarstelling van een gedraging in het leven moet worden geroepen:⁴⁵

- Is er een problematische situatie die om een respons vraagt?
- Is bij die respons een rol voor de overheid weggelegd?
- Zijn er adequate niet-strafrechtelijke responsen?
- Is het strafrecht een adequate respons?

Bij het eerste criterium dient te worden onderzocht wat de problematiek die is gesignaleerd precies behelst, en wie er lijdt onder deze problematiek. Sommige auteurs stellen dat bij veel wetgeving deze fase wordt overgeslagen, omdat het in het leven

45. R. Haveman (1998), *Voorwaarden voor strafbaarstelling van vrouwenhandel*, Deventer: Gouda Quint.

roepen van een nieuwe wet vaak op andere motieven is gebaseerd dan slechts op het oplossen van een bepaalde maatschappelijke problematiek.⁴⁶

Het tweede criterium stelt de vraag of de betrokkenen niet zelf hun probleem kunnen oplossen. Als dat het geval is, is er geen plaats voor een rol van de overheid en daarmee een nieuwe strafbaarstelling. Ook als er nog steeds een maatschappelijk debat wordt gevoerd over de vraag of bepaald gedrag strafbaar is, dient de overheid zich te onthouden van strafbaarstelling. Het type vragen dat bij dit criterium speelt, is in verleden en heden bijvoorbeeld aan de orde geweest bij onderwerpen als abortus en bepaalde zedenmisdrijven. Vaak wordt pas tot concrete strafbaarstelling overgegaan als zich een zekere consensus over de aanpak van een probleem heeft uitgekristalliseerd. Ook het omgekeerde komt voor: strafbaar gestelde gedragingen worden niet of minder intensief vervolgd als inmiddels maatschappelijke overeenstemming bestaat over de niet- of verminderde strafwaardigheid van dit gedrag. Dit is bijvoorbeeld het geval bij bezit van kleine hoeveelheden softdrugs en bij euthanasie. In sommige gevallen leidt dit zelfs tot aanpassing van de strafwet.

Het derde criterium stelt dat eerst moet worden nagegaan of er adequate niet-strafrechtelijke reacties mogelijk zijn op bepaalde gedragingen. Te denken valt hierbij aan hulpverlening in plaats van een strafrechtelijke afdoening, of aan conflictoplossing tussen dader en slachtoffer die in de plaats komt van een strafoplegging. Het strafrecht wordt algemeen als *ultimum remedium* (laatste redmiddel) beschouwd, wat inhoudt dat eerst moet worden gekeken of er geen andere oplossingen mogelijk zijn voor het probleem. In nauwe samenhang hiermee wordt het antwoord gegeven op de vraag die het vierde criterium stelt, namelijk: vormt het strafrecht een adequate respons? Bij dit criterium dient te worden nagegaan of het gedrag op een duidelijke en zinvolle wijze kan worden omschreven in een wettelijke bepaling. Strafbepalingen mogen niet te vaag zijn omdat dan het rechtszekerheidsbeginsel⁴⁷ wordt geschonden. En ten slotte moet

46. J.M. Nelen (2000), *Gelet op de wet: de evaluatie van strafwetgeving onder de loep*, Amsterdam: Vrije Universiteit.

47. In de zin van *lex certa*.

natuurlijk ook worden onderzocht of vervolgingen en veroordelingen effectief zijn in de zin dat bepaalde strafdoelen worden bereikt, en bovendien geen of geen overheersend schadelijke gevolgen hebben. Een nadelige consequentie van een opgelegde en uitgezeten gevangenisstraf kan bijvoorbeeld zijn dat de dader werk, huis en gezin kwijt is, en dus moet zien hoe hij zelf op een aanvaardbare wijze aan de kost komt en weer een normaal bestaan opbouwt. Aansluiting bij criminele groeperingen die hem illegale manieren om aan geld te komen bieden, kan in zo'n situatie voor de hand liggen. In dat geval heeft toepassing van het strafrecht dus voornamelijk negatieve consequenties gehad.

De criteria voor strafbaarstelling zoals zij door Haveman zijn geformuleerd hebben het voordeel van de eenvoud en de helderheid ten opzichte van de meer uitgewerkte criteria van De Roos. In de modellen van de beide auteurs is er een duidelijke chronologische systematiek: er moet eerst worden gestart met een probleemanalyse voordat bekeken wordt of er een rol voor de overheid is weggelegd.

Nelen⁴⁸ stelt dat bij evaluaties van strafwetgeving de totstandkoming van de wet meestal betrekkelijk weinig aandacht krijgt. De onderzoekers die de opdracht hebben om een wet te evalueren krijgen vaak de boodschap mee dat de wet als *fait accompli* moet worden beschouwd.⁴⁹ De achterliggende gedachte is volgens Nelen dat vermeden dient te worden dat de grondslagen van de wet in een evaluatie (nogmaals) ter discussie worden gesteld. In deze weigering om de ontstaansgeschiedenis nogmaals aan een beschouwing te onderwerpen ontwaart Nelen de overtuiging dat de wet een resultante is van een zorgvuldige afweging van belangen en keuzen. Dat dit niet altijd het geval is laat Nelen zien in zijn dissertatie die mede gewijd is aan de ontnemingswetgeving: oplossingen zijn vaak eerder bedacht dan het probleem in kaart is gebracht. Aan de eerste criteria voor strafbaarstelling die door De Roos en Haveman zijn genoemd, namelijk een discussie over de vraag of er een problematische situatie bestaat die specifiek om ingrijpen van de overheid

48. 2000.

49. Idem, p. 176.

vraagt, wordt derhalve bij veel wetgeving vrijwel geen aandacht geschonken.

Ook kunnen volgens Nelen vaak vragen worden gesteld bij de noodzakelijkheid en wenselijkheid van sommige nieuwe wetgeving. Bestaande strafrechtelijke en niet-strafrechtelijke instrumenten zijn niet altijd voldoende onderzocht en meestal is er ook geen gebruik gemaakt van de ervaringen die in het buitenland zijn opgedaan met soortgelijke wetgeving. Ook de uitvoerbaarheid en handhaafbaarheid van nieuwe regelgeving is soms aan twijfel onderhevig. Het lijkt er op dat bij de vraag naar de strafbaarstelling van bepaalde gedragingen ook aan de overige criteria die door De Roos en Haveman zijn genoemd weinig aandacht wordt geschonken. Wetsevaluaties zouden volgens Nelen veel meer dan nu het geval is moeten plaatsvinden in de context waarin de wet tot stand is gekomen en bovendien in de context waarbinnen zij ten uitvoer wordt gebracht.

Al deze kritiekpunten op de onderbouwing van nieuwe strafwetgeving zijn in de literatuur ook naar voren gebracht bij de behandeling van het wetsvoorstel belaging; hieronder zal deze discussie uitvoerig worden besproken. Daarbij zal ook worden ingegaan op andere aspecten die eveneens van belang zijn bij de beoordeling van een wet. Immers, niet alleen duidelijk meetbare en concrete effecten van wetgeving zijn van belang, zoals het aantal vervolgingen dat wordt ingesteld en het aantal veroordelingen,⁵⁰ maar ook de mate van acceptatie van de wet en de symbolische werking die deze heeft zijn uitermate relevant.⁵¹ Wetgeving heeft een sterk waardenexpressieve functie, en dit is bij het strafrecht nog des te meer het geval.⁵² Bij deze functie wordt in de wet tot uitdrukking gebracht dat een bepaald gedrag ten zeerste wordt afgekeurd. De wet stelt als het ware een 'nieuwe' norm en geeft daarmee aan hoe in de maatschappij over bepaald gedrag wordt gedacht. Door vervolgingen en berechtingen op een openbare zitting wordt deze afkeurende functie van de strafwet nog versterkt; een ieder is immers in staat om openbare zit-

50. Dit zijn de criteria waarop volgens Nelen de wetsevaluaties zich meestal primair richten.

51. B. van Klink (1998), *De wet als symbool: over wettelijke communicatie en de Wet gelijke behandeling van mannen en vrouwen bij de arbeid*, Deventer: Tjeenk Willink.

52. De Roos, 1987; Nelen, 2000.

tingen bij de wonen en kennis te nemen van welke feiten er zijn gepleegd en welke straffen er worden opgelegd. Ook de media hebben, zij het niet onbeperkt, toegang tot strafzittingen. Hierdoor kan de waardenexpressieve functie van het strafrecht worden versterkt omdat zichtbaar wordt gemaakt hoe in een strafprocedure sancties worden opgelegd voor een bepaalde gedraging. In hoeverre het beginsel van openbaarheid van de strafrechtspleging deze functie in de praktijk ook heeft, is echter de vraag.⁵³

Concluderend kan worden gesteld dat het aantal vervolgingen en veroordelingen als enig criterium voor de beoordeling van de werking van een wet onvoldoende zijn. Er zijn veel meer aspecten waarop een wet kan worden beoordeeld, en een wet die niet wordt toegepast kan toch enige werking hebben, namelijk als middel om waarden tot expressie te brengen. Bovendien dient onderzoek naar wetten zich over een langere periode uit te strekken en te worden verricht in verband met onderzoek naar andere interventies die tegen een ongewenste gedraging kunnen worden ingezet. Pas dan kan een evenwichtig oordeel tot stand worden gebracht over een weloverwogen inzet van verschillende interventies tegen bepaalde gedragingen.

WETGEVING IN DE VERENIGDE STATEN

Het eerste land dat stalking strafbaar heeft gesteld is de Verenigde Staten van Amerika (vs). Wetgeving is in de vs grotendeels een zaak van de afzonderlijke staten. De aanslagen op een aantal vrouwelijke filmsterren resulteerden in 1990 in de eerste anti-stalkingswet in Californië. Deze wet was dus niet uitsluitend tot stand gekomen als gevolg van een analyse van de omvang van het verschijnsel 'stalking' in de vs of de staat Californië, maar was primair op incidenten gebaseerd.

In 1993 hadden vrijwel alle staten een dergelijke wet. Al deze wetten eisen dat ten minste twee belagingsincidenten hebben

53. M. Malsch, & R. Hoekstra (1999), De publieke tribune: controlemiddel voor de rechtspraak of opvangruimte voor daklozen? *Delikt & Delinkwent*, 29, 737-755. Bij het NSCR wordt onderzoek naar de externe openbaarheid van de strafrechtspleging verricht.

plaatsgevonden voordat gesproken kan worden van het misdrijf stalking. Verder moet in de meeste staten een geloofwaardige bedreiging door de belager zijn geuit, waardoor bovendien bij het slachtoffer angst is opgewekt. In de meeste staten moet de stalker opzet hebben gehad op het teweegbrengen van angst bij het slachtoffer. De formulering van de betreffende bepaling in Californië luidt sinds 1994 als volgt:

Any person who willfully, maliciously, and repeatedly follows or harasses another person and who makes a credible threat with the intent to place that person in reasonable fear for his or her safety, or the safety of his or her immediate family, is guilty of the crime of stalking.

Deze bepaling is sindsdien in verschillende rechterlijke uitspraken verder uitgelegd. Zo behoeft een *credible threat* niet een directe en expliciete bedreiging in te houden. Als bijvoorbeeld de belager een brief stuurt met de woorden “ik houd van je” en een kogel insluit in de enveloppe, is er sprake van een geloofwaardige bedreiging. De lagere eisen die aan een bedreiging worden gesteld hebben ten doel om al in een vroeger stadium van belaging in te kunnen grijpen. In de vs is veel kritiek geuit op het vereiste van een bedreiging die door de stalker moet zijn gedaan.⁵⁴ Sommige slachtoffers van een aanslag waren daaraan voorafgaand bedreigd door hun stalker, maar velen waren ook om het leven gebracht zonder eerst te zijn bedreigd. Velen pleiten dan ook voor het weghalen van het vereiste van een geloofwaardige bedreiging als bestanddeel van de delictsomschrijving van stalking.

Onder de huidige wetgeving in Californië kan een belager die voor de eerste keer is veroordeeld vijf jaar gevangenisstraf krijgen. Overtreding van een *restraining order* (een soort straatverbod) kan strafverhogend werken. Een hogere straf is ook mogelijk als de stalker voor de tweede keer in zeven jaar wordt veroordeeld voor stalking van dezelfde persoon.⁵⁵

54. C. Perez (1993), Stalking: when does obsession become a crime? *American Journal of Criminal Law*, 20, 263-280.

55. Perez, 1993.

De Californische wetgeving is door andere staten in grote lijnen overgenomen. Over de naleving van de Amerikaanse stalkingswetten en over de vraag of slachtoffers er baat bij hebben is op dit moment niet veel bekend. Een recent verschenen rapport vermeldt slechts dat inmiddels ongeveer 500 zaken voor de rechter zijn gekomen waarin stalking ten laste was gelegd.⁵⁶ Over de sancties die in deze zaken zijn opgelegd wordt in dit rapport echter niets vermeld.

WETGEVING IN WEST-EUROPA

Niet alleen in de vs is wetgeving tot stand gekomen die belaging verbiedt, dit is ook het geval in een aantal West-Europese landen en Australië.⁵⁷ Opvallend is dat in de West-Europese landen de wetgeving niet zozeer het veroorzaken van angst bij het slachtoffer strafbaar stelt, als wel de inbreuk die het belagingsgedrag maakt op de persoonlijke levenssfeer van het slachtoffer. Engeland en Wales hanteren als centraal begrip '*harassment*'⁵⁸ van een persoon (*Protection from Harassment Act*). Deze wettelijke strafbepaling vereist geen angst bij het slachtoffer of opzet van de dader om het slachtoffer vrees aan te jagen als voorwaarde voor een veroordeling; het voortdurend lastigvallen van slachtoffers is voldoende voor een veroordeling. Uit onderzoek blijkt dat de omschrijving in deze wettelijke bepaling in belangrijke mate overeenkomt met percepties van de bevolking van wat stalking is.⁵⁹ Een andere bepaling in deze wet verbiedt het veroorzaken van angst voor geweld bij het slachtoffer, dus daar is wel de relatie met het veroorzaken van angst gelegd die ook in de wetgeving van de vs is te vinden.

56. J. Ashcroft (2001), *Stalking and domestic violence. Report to Congress*, Washington: U.S. Department of Justice.

57. S. Gibbons (1998), Freedom of fear of stalking, *European Journal on Criminal Policy and Research*, 6, 133-141. Het is ons niet bekend of er naast deze landen nog in andere landen strafbaarstellingen van belaging zijn ontworpen.

58. Treiteren, voortduren bestoken, lastigvallen.

59. L. Sheridan, & G.M. Davies (2001), What is stalking? The match between legislation and public perception, *Legal and Criminological Psychology*, 6, 3-17.

Denemarken verbiedt het maken van een inbreuk op iemands rust, onder andere door het sturen van brieven of het op een andere manier iemand lastigvallen.⁶⁰ De Belgische wet stelt evenals de Nederlandse 'belaging' strafbaar, maar vult dit begrip niet verder in.⁶¹ De Franse wet benoemt een aantal belagingsgedragingen en verbiedt deze expliciet.⁶² Zo is het daar verboden om met onzuivere intenties iemand steeds te bellen, of om met seksuele bedoelingen iemand steeds lastig te vallen. De Franse wet kent echter geen paraplubegrippen voor belaging, zoals bijvoorbeeld 'stalking', 'belaging' of 'lastigvallen'. Deze wet laat derhalve de meest 'feitelijke' omschrijving van belaging zien.

Het verschil tussen de wetten in de vs enerzijds, die het tweewegbrengen van angst bij het slachtoffer als voorwaarde voor strafbaarheid van stalking vereisen, en de wetten in West-Europa die dit over het algemeen niet doen anderzijds, is goed te verklaren. In de vs zijn wapens immers veel eenvoudiger te verkrijgen en daar heeft ook een veel groter deel van de bevolking de beschikking over dodelijke wapens dan op ons continent het geval is. Daar zal een geëscaleerde belaging veel vaker leiden tot de dood of tot ernstig letsel dan hier, en belaging zal daarom ook in meer gevallen angst bij het slachtoffer tweeweg brengen, waardoor sneller aan dat wettelijke vereiste zal zijn voldaan.

Overigens is het opvallend dat in de vs een aantal aanslagen op filmsterren steeds als reden zijn genoemd voor het ontwerpen van een anti-stalkingswet. Het is echter maar de vraag of er voorafgaand aan deze aanslagen in alle gevallen sprake was van stalking in de zin van het herhaaldelijk iemand lastigvallen. In de meeste gevallen vond een aanslag plaats zonder dat de filmster al van tevoren was gestalkt. Bovendien vinden de meeste gevallen van belaging plaats na het verbreken van een relatie en niet bij mensen die veel in de publiciteit staan.⁶³ Het is om die reden niet geheel correct dat aanslagen op filmsterren de reden zouden vormen voor een wet die stalking verbiedt.

60. Gibbons, 1998.

61. L. Stevens (1999), Stalking strafbaar, *Rechtskundig Weekblad*, 38, 1377-1380.

62. Gibbons, 1998.

63. Zie de in Hoofdstuk 2 omschreven typologieën van belaging.

Ook het initiatiefwetsvoorstel dat uiteindelijk heeft geleid tot de Nederlandse Wet Belaging is voor een belangrijk deel gebaseerd op gevallen waarbij een bekende Nederlander gedurende enige tijd is lastiggevalen. Daarom wordt in het volgende hoofdstuk aandacht besteed aan de Nederlandse wetgeving op het gebied van stalking, in Nederland 'belaging' genoemd.

WETGEVING IN NEDERLAND

De Memorie van Toelichting bij de Nederlandse Wet Belaging, die op 12 juli 2000 in werking trad, noemt de zaak van een vrouw die bijzonder lang last had van haar belager. Een buurtgenoot gaf haar in 1989 een lift naar haar werk, en vanaf dat moment beeldde hij zich in dat hij een relatie met haar had en is hij haar gaan belagen. De vrouw heeft alle wegen bewandeld die slachtoffers van belaging kunnen bewandelen, maar zonder succes. Ze heeft straatverboden tegen haar belager verkregen die steeds werden overtreden, dwangsommen geïnd en de belager in gijzeling genomen. Na acht jaar verhuisde zij naar een geheim adres, doch een PTT-medewerker liet zich door de belager om de tuin leiden en gaf hem haar geheime telefoonnummer en adres, waarna het belagen opnieuw begon.

De Memorie van Toelichting bij de Wet Belaging besteedt eveneens aandacht aan een aantal tv-, film- en muzieksterren waarvan in de media is bericht dat zij worden belaagd. Ook wordt een aantal voorbeelden van stalking van professionals besproken. Zo wordt een vrouw genoemd die haar gynaecoloog lastigviel; zij werd veroordeeld wegens laster en vernieling. Een aantal dodingen in familie- of relatieverband is eveneens vermeld als aanleiding voor het ontwerpen van een Wet Belaging. In 1997, zo vermeldt de Memorie van Toelichting, werd een vrouw door haar ex-vriend vermoord. Hij kon niet verwerken dat zij een einde aan hun relatie had gemaakt. De dag na de moord pleegde hij zelfmoord.

Het is duidelijk dat een aantal in het oog springende zaken (niet alle belagingszaken) die de media en de rechtszaal haalden, bepalend zijn geweest voor de aandacht die belaging krijgt en

voor de beslissing om daadwerkelijk tot wetgeving over te gaan. Bepaalde typen van stalking zijn nauw gerelateerd aan de televisie- en filmcultuur, zoals het achtervolgen en belagen van filmsterren. Het dwepen met personen die men niet persoonlijk kent is een belangrijk element van dit type stalking. Het grootste deel van stalking vindt echter plaats tussen twee mensen die met elkaar een relatie hebben gehad en waarvan de één (vrijwel altijd de man) het niet kan verdragen dat de ander een eind aan hun verhouding heeft gemaakt. De Memorie van Toelichting bij de Wet Belaging bevat geen analyse van de verschillende vormen van belaging en hoe vaak zij voorkomen, maar is, evenals de Californische wet, gebaseerd op een aantal in het oog springende incidenten.

Op 12 juli 2000 trad de Nederlandse Wet Belaging⁶⁴ in werking. Het in het Wetboek van Strafrecht opgenomen artikel 285b luidt:

- 1 Hij, die wederrechtelijk stelselmatig opzettelijk inbreuk maakt op eens anders persoonlijke levenssfeer met het oogmerk die ander te dwingen iets te doen, niet te doen of te dulden dan wel vrees aan te jagen, wordt, als schuldig aan belaging, gestraft met een gevangenisstraf van ten hoogste drie jaren of een geldboete van de vierde categorie.
- 2 Vervolging vindt niet plaats dan op klacht van hem tegen wie het misdrijf is begaan.

Dit initiatiefwetsvoorstel heeft zowel bij de ministers, de beide Kamers, de wetenschap als de praktijk tot veel discussie geleid.⁶⁵

64. Voorstel van wet van de leden Dittrich, Swildens-Rozendaal en O.P.G. Vos tot wijziging van het Wetboek van Strafrecht en het Wetboek van Strafvordering (strafbaarstelling van belaging), Staatsblad 2000, 282, TK, 1997-1998, 25 768.

65. Wat betreft Nederlandse publicaties over stalking en de nieuwe Wet Belaging, zie: N.J. Baas, (1998), *Stalking. Slachtoffers, daders en maatregelen tegen deze vorm van belagen*, Den Haag: WODC, Onderzoeksnotities 1998/1; L.M.M. Royakkers, & A. Sarlemijn (red.) (1998), *Stalking strafbaar gesteld*, Deventer: Gouda Quint; H.G.M. Krabbe, & W. Wedzinga (1998), Belaging in wetsontwerp 25 768, *Delikt & Delinkwent*, 3, 215-233; M.S. Groenhuisen (1998), Stalking. Strafrecht als interventierecht, *Delikt & Delinkwent*, 6, 521-526; J. Uit Beijerse (2000), De belager belaagd, *Nemesis*, 3, 67-69; M. Malsch, & E. Blaauw (2000), De nieuwe wet Belaging: handhaving en alternatieven, *Nederlands Juristenblad*, 35, 1743-1747.

Deze discussie ging impliciet over de criteria voor strafbaarstelling die door De Roos⁶⁶ en Haveman⁶⁷ zijn ontwikkeld. Met name de noodzaak van strafbaarstelling van stalking en de effectiviteit en handhaafbaarheid van een nieuwe strafbaarstelling waren onderwerp van debat.

In de literatuur over de nieuwe Wet Belaging⁶⁸ is wel gesteld dat te gemakkelijk naar het strafrecht wordt gegrepen als mogelijkheid om belaging te bestrijden. Het gevaar bestaat dat door het inzetten van het strafrecht, dat toch algemeen als *'ultimum remedium'* wordt beschouwd, andere, eventueel meer effectieve oplossingen worden genegeerd. Bovendien zou er een onge-rechtvaardigd optimisme over de effectiviteit van strafbaarstelling zijn; het is niet duidelijk of slachtoffers onder alle omstandigheden geholpen zijn met een strafrechtelijke vervolging van de stalker.

Sommige critici vroegen zich af of er geen andere strafbepalingen van toepassing zouden kunnen zijn op belaging. In de literatuur is gewezen op het bestaan van strafbepalingen die eventueel ook in aanmerking zouden kunnen komen in stalkingssituaties, zoals: hinderlijk volgen, laster en smaad, huisvredebreuk, vernieling, openlijke (dreiging met) geweldpleging en mishandeling.⁶⁹ De Memorie van Toelichting bij de wet bevat geen systematische analyse van de oorzaken van het niet-gebruiken van de bestaande strafrechtelijke mogelijkheden.

Bij sommigen, onder wie de vroegere minister van Justitie Sorgdrager, bestond de vrees dat slachtoffers waarschijnlijk een geringe aangiftebereidheid zouden hebben omdat door aangifte te doen hun privacy geschaad zou worden. Zij moeten dan immers bij de politie met bepaalde informatie over hun relatie met de belager over de brug komen. Ook achtten deze critici het leveren van bewijs van stalking door Openbaar Ministerie (OM) moeilijk en de handhaafbaarheid van een dergelijke strafbepaling gering. Meestal speelt belaging zich immers tussen twee

66. De Roos, 1987.

67. Haveman, 1998.

68. Zie noot 65.

69. Zie R. Holtmaat (1998), Het wetsontwerp Belaging: een twijfelachtige oplossing voor een ernstig probleem, *Nemesis*, 2, 54-57.

personen af en is er niemand anders bij. Dit bemoeilijkt het verzamelen van voldoende bewijs voor een veroordeling, omdat een enkele getuigenverklaring onvoldoende is voor een bewezenverklaring, een probleem dat eveneens speelt bij veel zedenzaken en bij huiselijk geweld.

De indieners van het wetsvoorstel hebben op deze verschillende kritiekpunten geantwoord dat het van belang is dat betrokken partijen eerst proberen om via overleg tot een oplossing van de problemen te komen, bijvoorbeeld via bemiddeling met behulp van derden. Als dat niet lukt, dan kan het slachtoffer kiezen voor een civielrechtelijke aanpak, zoals bijvoorbeeld het vragen van een straat- of contactverbod in Kort Geding. Als dat geen succes heeft of niet effectief blijkt te zijn, komt het strafrecht pas in zicht, aldus de indieners. Zij bevestigden daarmee dus expliciet de rol van het strafrecht als *'ultimum remedium'*. Het door De Roos en Haveman geponeerde subsidiariteitsbeginsel lijken de indieners vooral te betrekken op de handhaving met behulp van het strafrecht: niet-strafrechtelijke interventies moeten eerst worden gebruikt voordat toepassing van een strafbepaling plaatsvindt. Het is voor de indieners van het initiatiefwetsvoorstel echter geen reden geweest om af te zien van een nieuwe strafbaarstelling.

Anderen, die wellicht positiever staan ten opzichte van een grotere rol van het strafrecht, zijn van mening dat strafbaarstelling van belaging het karakter van het strafrecht wijzigt: van sanctierecht wordt het steeds meer 'interventierecht' en 'beschermingsrecht'.⁷⁰ Een dergelijke ontwikkeling zou passend zijn in een situatie waarin er vanuit wetenschap en samenleving steeds meer aandacht wordt gevraagd voor de maatschappelijke functies en verantwoordelijkheden van het strafrechtelijke systeem. De nieuwe Wet Belaging maakt aanhouding buiten heterdaad en voorlopige hechtenis mogelijk in geval van belaging. Hiermee verschaft de wet de mogelijkheid om al in te grijpen op het moment dat de belaging zich voordoet en op deze wijze te interveniëren en bescherming te bieden aan het slachtoffer. Bovendien is de mogelijkheid aan de wet toegevoegd om aan de veroor-

70. Groenhuijsen, 1998.

deelde voor belaging de maatregel van terbeschikkingstelling (tbs) op te leggen, waarmee de maatschappij gedurende een langere tijd kan worden beveiligd en bovendien de tbs-gestelde kan worden behandeld. Sommige auteurs benadrukken dus sterker dan andere de positieve kanten van dergelijke interventiemogelijkheden die door de nieuwe strafbepaling worden geschapen.

Ondanks de kritiek die op het wetsvoorstel is geuit, is het met een aantal kleine wijzigingen aangenomen. Een voorlopige eerste inventarisatie heeft laten zien dat de wet ook daadwerkelijk wordt gebruikt: door de politie zijn aparte codes ontworpen om belagingsgevallen te kunnen registreren en er zijn reeds verschillende zaken voor de rechter gebracht waarbij belaging ten laste is gelegd.⁷¹ Het is echter ten zeerste de vraag in welke mate bekende personen een beroep doen op de mogelijkheden die politie en Justitie bieden naar aanleiding van de inwerkingtreding van de Wet Belaging. Het in de volgende hoofdstukken besproken onderzoek geeft hier een indicatie voor.

71. Door het NSCR wordt in samenwerking met de VU in het kader van het project 'Relatiecriminaliteit' onderzoek verricht naar politieregistratie van belaging en worden belagingszaken die voor de rechter komen gevolgd. Zie ook Verkaik & Pemberton, 2001.

6 DE STEEKPROEF

Na deze beschouwing over de anti-stalkingswetgeving in verschillende landen wordt nu het onderzoek naar belaging van bekende personen in Nederland besproken. Er is binnen het onderzoek voor een ruime definitie van belaging gekozen. In de vragenlijst is stalking gedefinieerd als: het herhaaldelijk iemand lastigvallen vanuit een obsessie voor de gestalkte als bekend persoon. Ten behoeve van dit onderzoek zijn vragenlijsten verspreid onder bekende personen. Een aantal van hen gaf bovendien een mondeling interview af aan de onderzoekers.

Bij het benaderen van respondenten in dit onderzoek is van verschillende methoden gebruik gemaakt. De meeste respondenten zijn via intermediairs benaderd. Artiesten en uitvoerend musici maken vaak gebruik van impresariaten. In totaal zijn 27 impresariaten benaderd met het verzoek om vragenlijsten te verspreiden onder bepaalde bij hen aangesloten artiesten waarvan het bureau de indruk had dat zij wellicht werden lastiggevallen. Dertien impresariaten verleenden hun medewerking en zij ontvingen van de onderzoekers 172 vragenlijsten. Het responspercentage (dat deel van alle vragenlijsten die door de bekende personen zijn ontvangen, dat door hen is ingevuld en teruggestuurd) valt niet goed vast te stellen omdat de onderzoekers niet weten welke impresariaten de vragenlijsten ook daadwerkelijk doorstuurden. Een beperkt aantal vragenlijsten is bovendien via een bestaand netwerk verspreid; deze vragenlijsten zijn wel direct naar de respondenten toegestuurd.

De vragenlijsten konden door de artiest anoniem worden ingevuld en teruggestuurd met behulp van een antwoordenveloppe. Zij konden een kaartje insluiten waarop zij aangaven mee te willen werken aan een mondeling interview met de onderzoekers over hun ervaringen met belaging. In de begeleidende brief werd de respondenten gevraagd de vragenlijst ook terug te sturen als zij nooit in hun leven waren belaagd. In de vragenlijst

waren vragen opgenomen over hoe en hoe vaak de respondent was lastiggevalen, wat zij wisten over hun belagers, wat er aan gedaan was om de stalkers te doen stoppen en of dit effect had gehad. Ook was een beperkt aantal vragen ingevoegd over kenmerken van de respondent, zoals onder andere geslacht, leeftijd en huwelijks staat. Deze vragen konden ook door de niet-belaagden worden ingevuld, zodat een vergelijking tussen belaagden en niet-belaagden kon worden gemaakt.

Door de anonimiteit van de procedure viel niet na te gaan welke van de ingevulde vragenlijsten afkomstig waren van welke artiest. Evenmin was het mogelijk om te achterhalen via welke impresariaten die vragenlijsten hadden verspreid de artiest zijn medewerking had verleend. De anonimiteit werd slechts doorbroken als de respondent aangaf ook aan een mondeling interview te willen meewerken, maar ook in dat geval werd het kaartje direct na ontvangst gescheiden van de vragenlijst, zodat ook deze vragenlijsten anoniem zijn verwerkt. Uiteraard zijn ook de resultaten van de interviews anoniem verwerkt.

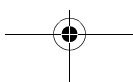
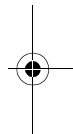
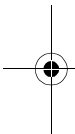
De politici (alle leden van de regering en de Tweede Kamer) ontvingen hun vragenlijsten direct van de onderzoekers. Dit was mogelijk omdat hun namen en adressen op internet staan, en de vragenlijsten dus direct naar hun huisadres konden worden gezonden. Van de 177 benaderde politici stuurden er 61 (35%) een ingevulde vragenlijst retour. Onder hen bevonden zich zowel Tweede Kamer-leden als leden van de regering.⁷²

Bekende Nederlandse schrijvers zijn benaderd via hun uitgeverijen. Vier van de acht benaderde uitgeverijen waren bereid brieven door te zenden naar bij hen aangesloten schrijvers die enigszins of sterk in de belangstelling staan. In totaal werden zeven brieven naar deze uitgeverijen gestuurd die vervolgens door deze uitgeverijen konden worden doorgestuurd naar de schrijvers. Ook hier garandeerde de procedure volledige anonimiteit van de respondenten. Naast deze groepen respondenten is er, zoals hierboven reeds is aangegeven, nog een vijftal artiesten, musici en schrijvers benaderd via bestaande netwerken.

72. Om herkenning van individuele respondenten te voorkomen wordt hier geen verdere informatie gegeven over de samenstelling van de steekproef.

Acht respondenten zijn ingegaan op het verzoek om een mondeling interview af te geven. Onder hen bevonden zich politici, artiesten, musici en schrijvers. De informatie die zij de onderzoekers hiermee gaven is hieronder verwerkt tezamen met de resultaten van de vragenlijsten. Om de kans op herkenning van individuele respondenten klein te houden zijn soms bepaalde gegevens licht gewijzigd, zonder dat daarmee aan de 'boodschap' die uit de gegevens spreekt is afgedaan.

De gebruikte methoden van benadering van respondenten garanderen geen representativiteit van de resulterende steekproef voor alle bekende mensen in Nederland. Het is echter niet het doel van dit onderzoek om een representatief beeld te krijgen van alle belaagde bekende Nederlanders. Het doel van het onderzoek is primair om inzicht te krijgen in stalkingsmethoden bij deze groep respondenten, de achtergronden van belagers en hun slachtoffers, en de methoden die zijn ingezet om belaging tegen te gaan.

7 RESULTATEN

BESCHRIJVING STEEKPROEF

In totaal zijn 359 vragenlijsten verspreid en hebben 105 (29%) respondenten deze ingevuld en teruggestuurd.⁷³ De periode waarbinnen de dataverzameling plaatsvond liep van oktober 2000 tot en met mei 2001, dus ná het inwerking treden van de nieuwe Wet Belaging.

Aan de respondenten is gevraagd aan te geven welke professie zij uitoefenen. Sommige respondenten gaven meerdere professies aan. In Tabel 1 zijn alle door de respondenten als eerste genoemde professies weergegeven.

Tabel 1 Professionele werkzaamheden van de respondenten (zowel belaagden als niet-belaagden). De percentages die de betreffende groep respondenten inneemt in het totaal staan tussen haakjes

Presentator	10 (10)
Acteur	4 (4)
(Pop)musicus	13 (12)
Schrijver	4 (4)
Kunstenaar/artiest	5 (5)
Politicus	61 (58)
Advocaat	1 (1)
Dj	1 (1)
Directeur groot bedrijf	6 (6) ^a
Totaal	105 (100%)

a. Door afrondingen tellen de percentages op tot meer dan 100%.

Vijftien respondenten gaven aan een tweede professie uit te oefenen en vijf respondenten hadden zelfs op drie terreinen beroepsmatige werkzaamheden. Die tweede en derde professies omvat-

73. Door de bijzondere methoden van benadering van respondenten die in dit onderzoek zijn gehanteerd is geen zinvolle vergelijking mogelijk met de respons die in ander onderzoek naar belaging is verkregen, omdat daar geheel andere methoden van benadering van respondenten zijn gebruikt.

ten, behalve de in Tabel 1 genoemde werkzaamheden, onder meer het beroep van arts, psychiater, psycholoog, archeoloog, fotomodel en musical-actrice.

De gemiddelde leeftijd van de respondenten is 47 jaar en 76% van hen is man. Het grootste deel van hen is getrouwd (59%). Zestien procent is alleenstaand en 17% samenwonend. Van alle respondenten heeft 77% kinderen.

KENMERKEN VAN DE RESPONDENTEN DIE ZIJN BELAAGD

Van alle respondenten gaf 33% ($n=35$) aan dat zij op enig moment in hun leven zijn gestalkt. De groep belaagde bekende personen bestaat uit: politici (13), mensen met een functie in een groot bedrijf (6), presentatoren (5), popmusici (3), musici (2), acteurs (2), schrijvers (2), een advocaat en een dj. Zowel selectie- als responseffecten hebben waarschijnlijk meegespeeld bij het totstand komen van de steekproef: de intermediairs hebben zelf al de potentiële belaagden geselecteerd en bovendien zullen sommige beroepsgroepen, indien zij belaagd zijn, eerder bereid zijn geweest om de vragenlijst in te vullen en terug te sturen dan andere. Daarom vallen er geen harde conclusies te verbinden aan de verschillen tussen de beroepsgroepen wat betreft het gedeelte van hen dat last heeft gehad van stalking. Er wordt hier dan ook niet verder op ingegaan.

Hieronder zal met name aandacht worden besteed aan de gegevens van de 35 respondenten die wél zijn belaagd. Deze groep is niet bijzonder groot, maar in samenhang met de mondelinge gesprekken die met hen zijn gevoerd leveren hun antwoorden op de vragen een duidelijk beeld op van belaging van verschillende groepen van bekende personen.

De gemiddelde lengte van de periode waarin slachtoffers last hadden van een belager was lang: 32 maanden.⁷⁴ Bovendien gaven slechts vijftien respondenten (43% van alle belaagden) aan dat het belagen inmiddels was gestopt: bij ruim de helft van de belaagden was het stalken op het moment dat zij de vragenlijst

74. Bij de berekening van dit gemiddelde is het geval van stalking dat 26 jaar duurde erbuiten gelaten.

invulden dus nog niet opgehouden. De werkelijke duur van de belagingsperioden zal dus in werkelijkheid nog langer uitvallen dan het gemiddelde van 32 maanden.

Voor politici was de gemiddelde stalkingsduur 34 maanden en voor de overige respondenten 31 maanden. In 42% van de gevallen werd de respondent twee jaar of meer lastiggevalen door dezelfde stalker. Vrouwen werden gemiddeld gedurende een iets langere periode lastiggevalen dan mannen (35 vs. 32 maanden). Eén respondent meldde dat hij maar liefst 26 jaar door dezelfde stalker was lastiggevalen.

Het is opvallend dat het onderzoek van Blaauw *et al.*⁷⁵ heeft laten zien dat belaging in Nederland vaak langer duurt dan in andere landen: gemiddeld vijf jaar terwijl buitenlandse onderzoeken perioden van 1 à 2 jaar melden. De hierboven besproken onderzoeken van Dietz *et al.* toonden aan dat brievenbeschrijvers aan filmsterren en politici hun hinderlijke gedrag 'slechts' ongeveer 11 à 12 maanden volhielden, terwijl de Nederlandse onderzoeken dus op veel langere stalkingsperioden stuiten. De reden voor de langere belagingsduur die in Nederland is gevonden is echter onbekend.

Een frequentie van wekelijkse stalking komt het meest voor onder de respondenten (door 39% van de respondenten genoemd). Maar liefst dertig procent van de respondenten wordt dagelijks belaagd, 15% maandelijks en 6% een aantal malen per jaar. Niet-politici worden vaker dagelijks gestalkt dan politici.⁷⁶ De meeste respondenten (41%) hebben in hun leven van één stalker last gehad; 34% van twee belagers; 13% van drie, en 12% van meer dan drie stalkers. Vrouwen hebben gemiddeld van een groter aantal belagers last gehad dan mannen.

Wij verwachtten dat personen die veel in de publiciteit komen meer last zouden hebben van belaging. Daarom is tevens onderzocht hoe vaak de respondenten in het nieuws komen en hoe vaak zij werden gestalkt. Dit is gedaan door hen te vragen hoe vaak zij op radio en televisie komen, hoe vaak er over hen wordt gesproken in de media, en hoe vaak er stukken van hun hand in kranten of tijdschriften verschijnen. Uit de antwoorden blijkt dat

75. 2002.

76. Chi Kwadraat=5,98; df=1, p<0,05.

politici en presentatoren verreweg het meest in de media verschijnen. Een verband hiervan met de mate waarin zij last hebben van stalking kon bij de niet-politici inderdaad worden aangetoond, zij het dat dit niet een erg sterke relatie was: zij die veel op radio en tv en in de krant komen, gaven aan vaker belaagd te worden dan die respondenten die minder vaak in de media optreden.⁷⁷ Dit verband kon niet voor politici worden aangetoond.

In de totale steekproef (zowel belaagden als niet-belaagden) is 76% van alle respondenten man. De reden waarom meer mannelijke bekende personen aan het onderzoek hebben meegedaan is onbekend.⁷⁸ Van alle leden van de regering en van de Tweede Kamer is 75% man, en het percentage mannelijke politici dat een vragenlijst invulde en terugstuurde was 72. Van alle belaagden is 80% van het mannelijke geslacht. Mannelijke respondenten blijken dus relatief iets vaker te zijn lastiggevalen dan vrouwelijke respondenten. Van de gestalkte politici is 62% man en van de overige gestalkte respondenten maar liefst 91%.

Er blijkt een licht verband te zijn tussen huwelijks staat en belaging. Alleenstaanden hebben iets vaker last van belaging dan gehuwde of samenwonende bekende personen. Respondenten die op het platteland wonen worden niet minder vaak lastiggevalen dan respondenten die in de stad wonen. Ook diegenen die op het platteland wonen hebben te maken met stalkers die bij hun huis posten of bij hen aanbellen. Dit tekent de obsessiviteit van deze stalkers omdat zij waarschijnlijk meer moeite moeten doen om steeds naar het huis van de belaagde te gaan.

De gemiddelde leeftijd van de belaagden is vrij hoog: 48 jaar. In dat opzicht verschilden de groepen gestalkten nauwelijks van elkaar; bij alle professies lag de leeftijd eind veertig. De groepen belaagden en niet-belaagden hadden gemiddeld ook ongeveer dezelfde leeftijd. Het beeld dat uit deze gegevens naar voren

77. Chi Kwadraat=3,64; df=1, $p<0,10$.

78. Een reden voor het grotere aantal mannelijke respondenten kan zijn dat er meer mannelijke dan vrouwelijke bekende personen zijn in Nederland. Een andere reden kan zijn dat de intermediairs een groter aantal vragenlijsten aan mannen doorstuurden dan aan vrouwen. Een derde reden kan zijn dat mannen meer geneigd waren dan vrouwen om een vragenlijst in te vullen en terug te sturen. Het was niet mogelijk om te onderzoeken wat de werkelijke reden was voor het grotere aantal mannelijke respondenten.

komt, komt overeen met de resultaten van het onderzoek dat hierboven ook reeds is beschreven: belagers en hun slachtoffers zijn over het algemeen wat ouder dan de 'gewone' wetsovertreder, die meestal begin twintig is.

STALKINGSMETHODEN

De methoden die door belagers worden gehanteerd omvatten: het sturen van brieven, telefonisch lastigvallen, sturen van bloemen, aanbellen, op straat lastigvallen, op straat volgen, sturen van faxen en e-mails, posten bij het huis van het slachtoffer, sturen van cadeaus en het lastigvallen van familie en vrienden. Politici hebben van een kleiner aantal stalkingsmethoden last dan de andere respondenten, en bovendien zijn de methoden die bij hen worden gebruikt wat 'afstandelijker'. Politici hebben met name te maken met telefoontjes, brieven, faxen en e-mails. Lastigvallen op straat, volgen en sturen van bloemen en cadeaus komt bij hen niet vaak voor. Dit is wel het geval bij de andere beroepsgroepen zoals presentatoren, acteurs en musici. Deze respondenten lijden behalve onder de wat afstandelijker vormen van belaging zoals brieven en telefoontjes, ook veelvuldig onder het volgen op straat, het posten, aanbellen en het bezoeken door stalkers van hun optredens. De variëteit aan gebruikte stalkingsmethoden is bij hen onmiskenbaar groter dan bij de politici. Mannelijke en vrouwelijke respondenten hadden allen last van ongeveer dezelfde stalkingsmethoden.

Uit de interviews bleek dat het lastigvallen soms bizarre en extreme vormen kan aannemen. Sommige geïnterviewden vertelden dat zij dag en nacht werden gebeld door figuren die ernstig bedreigende dingen tegen hen zeiden. Politici hadden wel eens last van mannen die hen dreigden te "onthalzen", of die wekelijks grote hoeveelheden faxen stuurden met suggesties over hoe een bepaald maatschappelijk probleem aangepakt zou dienen te worden. Vrouwelijke politici werden geconfronteerd met sterk seksueel getinte bedreigingen over de telefoon of via e-mails en faxen. Hoewel politici over het algemeen te maken hadden met meer 'afstandelijke' vormen van stalking, kwam het

ook bij hen een enkele maal voor dat hun belagers hen tot in hun tuin hun mening over de gewenste maatschappelijke orde naar voren kwamen brengen. Uiteindelijk is echter geen van de respondenten, dus ook niemand van de politici, blootgesteld aan daadwerkelijk fysiek geweld.

Een jazzmusicus meldde dag en nacht gebeld te worden door een fan, soms tot 150 maal per etmaal toe. Deze stalker benaderde hem ook tijdens zijn optredens. Meestal zat deze stalker gewoon te luisteren, maar soms liep hij ook op de musicus toe en werd hij vervolgens door de beveiliging afgevoerd. De liefste wens van deze belager was om een keer samen met de musicus op te treden. Hij viel ook andere mensen lastig met verhalen over geïnterviewde. Deze belager heeft, net als andere stalkers, regelmatig dreigende taal geuit, maar hier is het evenmin tot daadwerkelijk geweld gekomen.

Een acteur/musicus werd door een vrouwelijke stalker dag en nacht gebeld. Hij hoorde dan het gehijg van deze vrouw, maar zij sprak niet. Op de achtergrond draaide zij platen van hem. Hij vroeg haar wie ze was en zei dat die telefoontjes hem ongerust maakten omdat hij dacht dat er misschien iets met zijn kinderen aan de hand was. Na verloop van een aantal maanden reageerde ze daar op en maakte haar excuses voor de nachtelijke telefoontjes. Respondent maakte een afspraak met haar om koffie te gaan drinken en vanaf dat moment was het belagen afgelopen. Naar de mening van de respondent had de vrouw een deel van haar fantasiewereld op hem gebaseerd en werd de betovering die dit veroorzaakte verbroken toen zij elkaar in levenden lijve ontmoetten.

Een musicus die in een landelijke omgeving woont, meldde dat zijn belager elke dag voor zijn woning stond. Op de dagen dat zij er niet stond belde ze soms wel 100 keer op. Zij nam ook foto's van de woning. De politie heeft haar daar vele malen verwijderd, maar steeds kwam zij toch weer terug. Bovendien bezocht ze regelmatig de optredens van deze respondent, waar ze dan vaak voor veel overlast zorgde. Ze bezocht ook de familie van respondent om hen ervan te overtuigen dat respondent verliefd op haar was, maar dit zelf nog niet wist. Dit is het geval van stalking in onze steekproef dat het langste duurde en de meest

hardnekkige vorm van lastigvallen liet zien. De stalker voldoet aan de meeste criteria die onder de beschrijving van 'erotomanie' zijn genoemd.

BEDREIGINGEN, GEWELD, Vernielingen

Bij de groep bekende personen komen bedreigingen regelmatig voor, doch daadwerkelijk fysiek geweld en vernielingen door stalkers behoren tot de uitzonderingen. Ook de literatuur heeft laten zien dat geweld substantieel minder vaak voorkomt bij bekende personen dan bij belaging tussen ex-partners.⁷⁹

Bijna de helft (46%) van de politici gaf aan wel eens door een belager te zijn bedreigd, tegen 36% van de andere respondenten,⁸⁰ maar tot daadwerkelijke uitoefening van geweld is het – gelukkig – bij geen van de respondenten ooit gekomen. De bedreigingen werden meestal verbaal geuit, of via brieven, faxen of e-mails gedaan en konden vrij ver gaan. Racistische uitingen, zowel tegen de bekende persoon als tegen partners van deze personen, zijn een aantal maal in het onderzoek gemeld. Maar ook niet-verbale bedreigingen kwamen voor. Een respondent gaf aan dat zijn belager soms op straat met een keukenmesje in de hand achter hem liep. Als er andere mensen in de buurt kwamen ging de belager snel een appel schillen om zo de aanwezigheid van het mesje plausibel te maken.

Vernieling van spullen is bij 17% van de gestalkte niet-politici voorgekomen en bij slechts één politicus. De vernielzucht van de belagers richtte zich, in de weinige gevallen dat het ook tot zaaksbeschadiging kwam, meestal op de auto of de fiets van het slachtoffer. Vaak moesten de banden het ontgelden. Ook werd een enkele keer een ruit ingegooid of een deur bekrast. Van een advocaat die werd belaagd werd de toga kapotgemaakt. Van deze advocaat werd ook zijn professionele beroepsuitoefening gefrustreerd omdat de stalker voor zijn kantoor ging staan roepen dat dit het slechtste kantoor van de stad was. Ook werden de cliënten van deze advocaat agressief bejegend door de belager. Later

79. Tjaden & Thoennes, 1998; Meloy (ed.), 1998; Mullen *et al.*, 2000.

80. Dit verschil is niet significant.

stapte deze belager over van het lastigvallen met als doelwit de professionele beroepsuitoefening van de respondent (respondent trad op voor de echtgenote van belager, die een scheidingsprocedure had ingezet) naar belaging in de privésfeer, door in de buurt van respondents woning vernielingen aan te richten en de partner van respondent te gaan lastigvallen.

MOTIEVEN

Politici werden in het grootste deel van de gevallen vanuit motieven op het professionele vlak belaagd. Deze belagers waren mensen die teleurgesteld waren over de activiteiten van de politicus en vielen hem of haar dan lastig om te bevorderen dat hij of zij meer stappen in de door de stalker gewenste richting zou doen. Overigens kwam het ook voor dat politici werden lastiggevallen over onderwerpen waar niet zij, maar andere politici zich mee bezig hielden. Professionele motieven kwamen bij de andere beroepsgroepen veel minder vaak voor. Daar hadden de motieven meer te maken met verliefdheid (42%) of het zelf beroemd willen worden (16%). Hiermee valt een – zij het niet waterdicht – onderscheid te rechtvaardigen tussen de belagers van politici enerzijds, en belagers van de overige respondenten anderzijds, die ongeveer overeenkomt met het onderscheid tussen de wraakzuchtige en de erotomane stalker dat hierboven is beschreven. Een andere ondersteuning voor dit onderscheid vormen de verschillen in aantal en aard van de stalkingsmethoden die tegen respectievelijk de politici en de niet-politici worden gebruikt.⁸¹ Dit onderscheid werd bovendien bevestigd door een homogeniteitsanalyse die op de data werd uitgevoerd.⁸²

Uit de interviews bleek dat sommige belagers als motief hebben het streven naar erkenning. Zij willen zelf in de openbaarheid, bijvoorbeeld in de media, hun verhaal kunnen doen over

81. Zie boven onder het kopje 'Stalkingsmethoden'.

82. Een homogeniteitsanalyse is een multivariate analyse die respondenten kan groeperen aan de hand van de antwoorden die zij op vragen gaven. Omdat deze analyse – met behulp van het programma HOMALS – geen nieuwe informatie toevoegde wordt zij hier niet verder besproken.

wat hen is aangedaan. Als hen die gelegenheid wordt geboden kan dit leiden tot het ophouden van het belagen. Dit is echter slechts bij bepaalde stalkers het geval, zo bleek uit het onderzoek. Veel belagers die uit verliefdheidsgevoelens een ander lastigvallen beschouwen elke gelegenheid die zij krijgen om hun mening te uiten juist als een aanmoediging. Bij hen zal het bieden van gelegenheid om hun verhaal te doen juist leiden tot een continuering van het belagingsgedrag.

DE BELAGERS

Van de politici kende niemand zijn of haar belager, bij de andere respondenten waren de stalkers in 41% van de gevallen wel bekend. Dit opvallende verschil kan verklaard worden uit de aard van de belaging bij de twee groepen. Politici worden vaak wegens professionele redenen lastiggevallen en de methoden die daarbij worden gebruikt laten geen direct contact tussen belager en belaagde zien: veelal worden telefoon, fax of e-mail gebruikt. Hieruit is verklaarbaar dat geen van de politici aangeeft de stalker te kennen. De andere groepen respondenten hebben meer last van stalkers die uit verliefdheidsgevoelens of een behoefte aan aandacht contact zoeken. Dit contact is dan ook vaker van directe aard, zoals het volgen op straat, het aanbellen en het bijwonen van optredens. Daarom geven deze slachtoffers van stalking waarschijnlijk vaker aan dat zij de belager kennen. De aanleiding voor een stalkingsperiode zal bij de laatstgenoemde respondenten in veel gevallen een direct contact of een publiek optreden zijn, waarbij er verliefdheidsgevoelens bij de stalker zijn ontstaan.

Er is een opvallend verschil in leeftijd tussen de belagers van politici en van de niet-politici. Belagers van politici werden door de respondenten gemiddeld op 48 jaar oud geschat (ongeveer even oud dus als hun slachtoffers), terwijl die van de niet-politici gemiddeld op 34 jaar werden geschat (een stuk jonger dan hun slachtoffers). Ook dit verschil heeft waarschijnlijk te maken met de hierboven genoemde motieven voor belaging: het lastigvallen van politici uit onvrede over bepaalde maatschappelijke misstan-

den, waarbij het niet direct om de persoon van de politicus zelf gaat, zal waarschijnlijk vaker worden gedaan door een wat ouder persoon dan het stalken van een als aantrekkelijk ervaren musicus, acteur of schrijver, waarbij het wél sterk om de persoon gaat. In hetzelfde licht moeten de verschillen in geslacht tussen stalkers van politici en de overigen worden gezien. Niet-politici worden vaker door vrouwelijke belagers lastiggevallen (56%) dan politici (33%).⁸³

In tien gevallen was het opleidingsniveau van de belager bekend. Twee van hen genoten wetenschappelijk onderwijs, vier hadden een vwo- of havo-diploma, twee mavo en twee volgden middelbaar beroepsonderwijs. Het algemene opleidingsniveau, voor zover daarover uit deze beperkte gegevens enige conclusie kan worden getrokken, is dus niet uitgesproken laag. Ook het onderzoek van Blaauw *et al.*⁸⁴ vond dat het opleidingsniveau van belagers hoger is dan dat van de algemene bevolking en daarmee dus waarschijnlijk ook dat van de 'gemiddelde' crimineel. Bij ex-relatiestalking, waar dit laatstgenoemde onderzoek vooral betrekking op had, is er dus ook sprake van wat hoger opgeleide belagers. De belagers oefenen een variëteit van beroepen uit, die moeilijk onder één noemer te vangen zijn. Van alle gestalkte respondenten meldden er 12 (34%) dat hun belager op enig moment een psychiatrische behandeling heeft ondergaan. Dit was voornamelijk het geval bij belagers van niet-politici.

De burgerlijke staat van de stalker was in 19 gevallen bekend. Alleenstaanden vormden de grootste groep (68%), daarna volgden gehuwden met 22% en 10% van hen was gescheiden. In totaal was dus 78% van de belagers zonder relatie, en daarmee komt het beeld van deze groep overeen met het beeld dat in de literatuur veelvuldig is geschetst: belagers zijn vaak eenzame mensen.

83. Dit verschil is niet significant.

84. 2002.

PSYCHISCHE STOORNISSEN

Musici, acteurs en schrijvers typeerden hun belagers in de interviews vaak als “eenzaam”. Een jazzmusicus beschrijft zijn stalker als een in armoede levende man die ook ernstig gestoord is. Vanwege de geluidsoverlast die hij veroorzaakt leeft hij in constante onmin met zijn bureu. Deze belager wordt regelmatig opgenomen in een psychiatrische instelling, maar daar wordt hij dan ook weer uit ontslagen omdat hij geen gevaar vormt.

Psychische stoornissen komen, aldus de groep niet-politici, veelvuldig voor bij de belagers. De belager van een musicus bezoekt geïnterviewde een paar maal per jaar en staat dan 's nachts voor zijn huis te schreeuwen. Een acteur heeft last van een vrouw die niet in Nederland woonachtig is. Zij valt hem met tientallen mailtjes per dag lastig. Deze vrouw beeldt zich afwisselend in dat respondent haar overleden echtgenoot is, dat hij Hans-Christiaan Andersen (de sprookjesschrijver) is of dat zij een verhouding met respondent heeft. Zij stuurt hem ook regelmatig cadeautjes.

Een musicus stelde dat zijn belager hem ziet als een almachtig persoon. Zij beweerde zelfs dat hij in staat zou zijn de Vietnamoorlog en de oorlog in voormalig Joegoslavië te kunnen tegenhouden. Deze stalker is door geen enkele maatregel tegen te houden; wat er ook tegen het belagen is ondernomen, de vrouw gaat door met het lastigvallen van haar slachtoffer.

Een acteur beschreef zijn vrouwelijke belager als eenzaam, alleen, aan de sterke drank en ook nog gokverslaafd. Deze stalker bouwde haar hele fantasie rondom de acteur; zij projecteerde gevoelens op hem en idealiseerde hem sterk.

Een vrouwelijke belager belde regelmatig met een respondent om te vertellen hoe zij er naakt bij lag. Toch stuurde ze niet aan op een ontmoeting. Het belagen hield op toen respondent verhuisde en toen voor haar onvindbaar werd.

Ook politici karakteriseren in de interviews hun belagers als “gestoord”, “geobsedeerd door een bepaald onderwerp”, en “niet in staat om op andere manieren met conflicten om te gaan”. De anonimiteit van internet en andere moderne communicatiemiddelen schept mogelijkheden om een politicus lastig te vallen

zonder zichzelf bloot te hoeven geven of een directe confrontatie aan te hoeven gaan. Dit typeert het zelfgekozen isolement waarin veel stalkers leven. Het resultaat daarvan is dat politici zich ook steeds meer gaan anonimiseren om maar niet te goed bereikbaar te zijn voor 'hun' belagers. Alcoholgebruik onder belagers wordt door verschillende respondenten gemeld. Andere respondenten ervaren hoe belagers hun seksuele verlangens op hen projecteren.

MAATREGELEN TEGEN BELAGING

De niet-politici nemen meer maatregelen tegen de belaging dan de politici. Niet-politici gaan als gevolg van het belagen minder vaak naar buiten (38%), nemen veiligheidsmaatregelen zoals een alarm of soms zelfs een wapen⁸⁵ (38%) en schakelen in sommige gevallen particuliere veiligheidsdiensten in (27%). Dit alles doen politici niet of bij uitzondering. Politici nemen wel minder ingrijpende maatregelen, zoals het bellen van de politie of het praten met de stalker. Deze maatregelen worden overigens ook door de andere respondenten genomen. Daarnaast nemen alle respondenten nog maatregelen als het niet meer opnemen van de telefoon, het blokkeren van de e-mail, het boos worden of uitschelden van de belager, het nemen van een geheim nummer of het weigeren van bepaald soort werk dat enig optreden in de publiciteit zou meebrengen. Een politicus die in een landelijk gebied woont en nooit zijn achterdeur op slot doet, meldde dat hij naar aanleiding van het belagen nu 's avonds zijn achterdeur wat vaker afsluit. Als methoden waardoor het belagen is gestopt noemen de respondenten, in volgorde van belangrijkheid: het bellen van de politie, het praten met de belager en het negeren van de belager. Hieronder wordt nader op deze maatregelen ingegaan.

Het nemen van een geheim nummer is niet altijd mogelijk als de respondent vanuit huis zijn zakelijke aangelegenheden verricht, iets wat bij sommige artiesten het geval is. Politici wil-

85. Uit de gegeven antwoorden is niet duidelijk om wat voor wapen het ging.

len soms geen geheim nummer nemen omdat zij van oordeel zijn dat zij vanuit hun functie voor een ieder steeds bereikbaar zouden moeten zijn. Maar ook als de respondent wel een geheim nummer nam, wist de belager in enkele gevallen achter dit nieuwe nummer te komen, bijvoorbeeld door te fingeren dat er sprake was van een sterfgeval waarna KPN het geheime nummer en zelfs het adres soms alsnog gaf.

HET INSCHAKELLEN VAN DE POLITIE

Van de niet-politici heeft 31% wel eens aangifte gedaan bij de politie, tegen 8% van de politici. De ervaringen met de politie zijn zeer wisselend. Eén politicus meldde in het interview dat er in Nederland vrij naïef met de problematiek van stalking wordt omgegaan. Soms grijpt de politie niet in terwijl daar wel een dringende noodzaak voor bestaat; de ernst van de situatie wordt wel eens onderschat. Andere politici stellen dat het het beste is om toch aangifte te doen, en noemen de positieve ervaringen die zij ermee hebben gehad. Eén politicus noemt de veroordeling van 'zijn' stalker, en het feit dat deze man hem later een brief stuurde om zijn excuses voor het lastigvallen te maken.

Verschillende respondenten hebben ervaren dat de politie niets doet met hun meldingen. Politieagenten zeggen dan bijvoorbeeld: "Schelden doet geen pijn. Doet u die stekker dan uit de telefoon. Er is toch niet écht wat gebeurd."

Een musicus had ervaren dat de politie niets deed, hij werd steeds van het kastje naar de muur gestuurd en moest steeds hetzelfde verhaal vertellen. Hij klaagde erover dat de politie niet bereid was om het mobieltje van de stalker af te pakken. Ook het RIAGG deed niets om de telefoon van de stalker weg te halen, met als gevolg dat respondent steeds maar lastiggevallen werd, zowel vanuit het politiebureau als vanuit het RIAGG. Als hij contact daarover opnam met het RIAGG kreeg hij nul op het rekest.

Opvallend is de onbekendheid van geïnterviewden – met uitzondering van de politici – met het bestaan van de nieuwe Wet Belaging en de mogelijkheid om aangifte van belaging te kun-

nen doen. Ook de politie blijkt overigens niet altijd op de hoogte te zijn van de nieuwe Wet Belaging.

In het belagingsgeval dat het langste duurde, 26 jaar, heeft de politie vele malen ingegrepen door de stalker te verwijderen. Ook zijn er overleggen geweest tussen belaagde, de politie, de GG&GD en soms zelfs de officier van Justitie. Vaak kwam het er dan op uit dat er juridisch niet veel tegen het belagen te ondernemen viel.⁸⁶ Slechts één keer, toen belaagster zich had opgesloten in de auto van respondent, kon de politie haar een tijdje vasthouden. De politie heeft de kosten die zijn gemaakt aan politieassistentie op dit adres berekend op meer dan 50.000 euro.

ANDERE MAATREGELEN

Lang niet alle respondenten gaan naar de politie. Een acteur meldde bij geen van zijn drie belagers naar de politie te zijn gegaan. Eén van zijn stalkers, een man die hem verwijten maakte in verband met zijn politieke achtergrond, liet hij gewoon uitrazen. Deze stalker bedreigde respondent weliswaar regelmatig, maar het is nooit tot een handgemeen of tot vernielingen gekomen. Bij één van de twee andere belagers van deze acteur, beiden vrouwen, heeft een rechtstreekse confrontatie geholpen. En bij de derde hield het belagen op nadat respondent was verhuisd.

Slechts 6 (17%) respondenten voerden een Kort Geding tegen hun belager; dit waren allen personen met een belangrijke functie bij grote bedrijven. Alle zes melden zij dat het belagen na de uitspraak in Kort Geding waarin een straat-/contactverbod was opgelegd, niet is opgehouden. Bij twee van hen is het belagen ongeveer hetzelfde gebleven en bij vier is het zelfs erger geworden.

Een politicus heeft een noodknop laten aanbrengen om in geval van acute dreiging onmiddellijk de politie te kunnen waarschuwen. Een respondent stelt dat de crisisorganisatie van zijn

86. Dit was vóór het inwerkingtreden van de Wet Belaging.

instelling wel eens met een van de belagers heeft gepraat waarna het stalken minder werd. Hoe dit gesprek is verlopen is onbekend.

Een paar respondenten meldde dat er een bemiddelingsgesprek tussen hen en de belager heeft plaatsgevonden, geleid door een politiefunctionaris of een advocaat. Er zijn geen overwegend positieve resultaten uit deze gesprekken voortgekomen. Opvallend bij dit type gesprekken is dat sommige stalkers lijken te beseffen dat hun gedrag verkeerd en storend is en dit ook daadwerkelijk toegeven, maar dat zij daarna toch gewoon doorgaan met het lastigvallen.

Een respondent is zélf tot mishandeling van de stalker overgegaan, uit woede en frustratie over de overlast die zij hem bezorgde. Ook deze mishandeling werd echter opgevat als een blijk van aandacht en waardering. De stalker liet weten de mishandeling als een aanmoediging op te vatten en ging daarna door met het belagen van het slachtoffer. Respondent heeft haar ook een keer in woede korte tijd onder water gehouden, maar dit had evenmin een positief effect op het belagen daarná: dit ging gewoon door.

De oordelen over de effectiviteit van de verschillende maatregelen wisselen. Over het algemeen wordt de effectiviteit van veel maatregelen laag geacht. Het negeren en contact vermijden komt iets vaker voor bij de overige respondenten dan bij de politici.

OORDELEN OVER BELAGING

Zoals kon worden verwacht hadden de respondenten die aangeven dagelijks te worden belaagd daar meer last van dan de respondenten die wekelijks of nog minder vaak worden lastiggevallen. Op een zevenpuntsschaal waarbij 1 'absoluut niet hinderlijk' en 7 'zeer hinderlijk' betekent, gaven de dagelijks gestalkten een gemiddelde van 6,6 aan, en de minder vaak belaagden een gemiddelde van 4,6. Uit het onderzoek blijkt dat politici het belagen relatief minder hinderlijk vinden dan de overige respondenten. Op de zevenpuntsschaal gaven de politici een gemiddelde van 4,7 aan en de overige respondenten een gemiddelde van 5,6.

Dit verschil kan te maken hebben met de minder directe vormen van belaging waar politici aan worden blootgesteld en het geringere aantal vernielingen dat bij hen is geconstateerd. Het kan ook worden verklaard uit de aard van de functie van politicus: Tweede-Kamerleden en leden van de regering hebben functies met een hoog publiek karakter. De media zijn vrijwel constant aanwezig bij hun activiteiten en politici worden op velerlei wijze benaderd over hun werkzaamheden door verschillende groepen personen en functionarissen. Dit zal hun gevoeligheid voor het constant 'bevraagd worden' waarschijnlijk doen afnemen, waardoor zij ook minder last hebben van belagers. Een aantal politici gaf aan dat zij van oordeel zijn dat zij altijd bereikbaar dienen te zijn. Dit tekent de geringe mate waarin zij recht doen gelden op een privéleven en daarmee waarschijnlijk hun coulante houding ten opzichte van hun stalkers. De andere respondenten bezitten misschien meer mogelijkheden om hun privéleven te handhaven dan politici; het is mogelijk dat daardoor hun tolerantie voor stalking geringer is.

Vrouwelijke respondenten blijken het belagen iets minder hinderlijk te vinden dan mannelijke respondenten (gemiddeld 4,3 vs. 5,5 op de 7-puntsschaal). Deze uitkomst is opvallend aangezien zij over het algemeen gedurende een iets langere periode zijn belaagd en ook last hebben gehad van een groter aantal stalkers. De stalkingsmethoden die bij hen werden toegepast verschilden echter niet substantieel van de methoden die bij mannen werden toegepast. Een mogelijke verklaring voor het verschil in hoe hinderlijk mannelijke en vrouwelijke respondenten belaging vinden is dat de laatsten wellicht een grotere tolerantie hiervoor hebben dan de mannelijke slachtoffers.

Een aanzienlijk deel van de geïnterviewden, zowel de politici als de niet-politici, is van mening dat het zijn van bekend persoon automatisch met zich meebrengt dat je wordt lastiggevalen. Velen zijn laconiek over hun belaging, mits het maar niet echt de spuigaten uitloopt. Zij vinden wel dat hun kinderen en andere familie met rust gelaten dienen te worden. Dezen mogen niet de dupe worden van het feit dat geïnterviewde heeft gekozen voor werkzaamheden die veel publiciteit met zich meebrengen.

De respondenten die dagelijks gebeld worden stellen daar “knettergek” van te worden. Met name het constant gebeld worden, wordt door alle respondenten die daar last van hebben als bijzonder hinderlijk ervaren. Dit is waarschijnlijk één van de niet-gewelddadige belagingsmethoden die het diepst ingrijpen in de persoonlijke levenssfeer. Ook als de contacten niet rechtstreeks bedreigend zijn, kan het continu ontvangen van telefoontjes toch als bedreigend worden ervaren. Dit wordt nog versterkt als er aan de andere kant van de lijn niets wordt gezegd. Sommige belaagden meldden dat er tot 150 maal per etmaal wordt gebeld. Anderen hebben meegemaakt dat zij na afloop van hun vakantie, waar zij eindelijk met rust gelaten werden, bij terugkomst het bandje van hun antwoordapparaat geheel door de belager volgesproken terugvonden.

Het komt voor dat respondenten medelijden hebben met hun belagers. Veel respondenten stellen dat het realiteitsbesef van hun belagers is gestoord; zij zijn niet in staat om de werkelijkheid te zien zoals die is en beelden zich veel zaken in. Het oordeel van veel – maar zeker niet alle – respondenten valt, ondanks de aanzienlijke overlast die zij van hun belagers ondervinden, nog relatief mild uit.

Sommige van de geïnterviewden stellen dat zij collega's hebben die de aandacht van stalkers wel prettig vinden. Deze collega's staan graag in de publiciteit en waarderen de toenaderingen van belagers om die reden.

GEWENSTE AANPAK

Over de gewenste aanpak van belagers en belaging verschillen de meningen. Het internet en andere communicatiemethoden worden vaak gebruikt door belagers van politici (maar niet alleen van politici), dus de suggesties van deze beroepsgroep richten zich vaak dáár op. Naar de mening van een aantal respondenten is het belagen door de komst van internet exponentieel toegenomen. Eén politicus suggereerde dat makers van internet-sites gestraft zouden moeten worden voor het feit dat zij het mogelijk maken dat anderen hem lastigvallen. Het eerder vermelde

Amerikaanse rapport over stalking gaat in op mogelijkheden voor internetproviders om ongewenste e-mail te blokkeren.⁸⁷ Dit rapport concludeert dat het aantal stalkingsgevallen in de vs substantieel is toegenomen als gevolg van de nieuwe communicatiemogelijkheden, en dat er een verschuiving heeft plaatsgevonden van de wat 'oudere' vormen van stalking, zoals het schrijven van brieven, posten en volgen op straat, naar de 'nieuwe' vormen van *cyberstalking*.

Zij die last hebben van telefoonterreur vinden dat KPN en bedrijven voor mobiele telefonie daar iets aan zouden moeten doen. Stalkers zouden op een zwarte lijst moeten komen en zouden in ieder geval geen mobieltjes meer moeten kunnen krijgen. Sommige geïnterviewden zijn van mening dat gestoorde stalkers op een eerder tijdstip opgenomen zouden moeten worden. Veel respondenten zeggen dat de politie het belagen serieuzer moet nemen en dat de samenleving stalking sterker moet afkeuren.

Een aantal respondenten noemt het praten met de belager als optie om een einde aan stalking te maken, en dit wordt ook veelvuldig genoemd als een van de acties zij zelf hebben ondernomen. Bij sommige politici lijkt dit enig effect te hebben gehad: hun belagers wilden gehoord worden en op het moment dat dit gebeurde hield het lastigvallen op. Een groot aantal respondenten met een andere professionele achtergrond meldt echter het tegenovergestelde. Naar aanleiding van zo'n gesprek toont de belager vaak berouw en belooft ermee op te houden, maar bijna even vaak gaat hij of zij toch weer gewoon door. Met name stalkers die voldoen aan de omschrijving van erotomanie zien elk contact als een bevestiging van het feit dat er een 'relatie' bestaat met het slachtoffer en zullen dus elk gesprek als een aanmoediging ervaren om door te gaan.

Naast het praten wordt het negeren van de belager vaak genoemd als methode om een einde aan de belaging te maken. Doch ook het negeren heeft niet altijd het gewenste effect, zoals uit onze onderzoeksgegevens blijkt. Een schrijver meldde dat hij begon zijn belager geheel te negeren, maar dat dit geen effect had omdat zij gewoon doorging met hem vele brieven te sturen

87. Ashcroft, 2001.

en alles wat hij zei, ook datgene wat niet tot haar was gericht, op zichzelf te betrekken.

Een tweetal respondenten hekelt de rol die de psychiatrie speelt bij gestoorde stalkers. Gedwongen opname in een psychiatrische instelling is slechts mogelijk als de stalker gevaar oplevert, en dat is vaak niet het geval. Maar ook als er wel een opname plaatsvindt, is het slachtoffer niet altijd van de stalker af. Sommige belagers blijven hun slachtoffer vanuit de instelling telefonisch lastigvallen, zonder dat die instelling bereid is dat te verhinderen. Inrichtingen blijken het niet tot hun taak te rekenen om het contact tussen stalker en belaagde te belemmeren. Een respondent die gedurende enkele decennia door een vrouw werd lastiggevalen kreeg pas na jaren het advies van de instelling waar zij regelmatig werd opgenomen, om haar in het vervolg te negeren, iets wat hij al jaren had getracht zonder dat het enig effect had gehad. Psychiatrische instellingen zouden dus volgens deze respondenten hun terughoudendheid moeten laten varen en het contact tussen de patiënt en de belaagde moeten verhinderen.

DE RELATIE MET DE OMGEVING

Sommige respondenten stuiten op ongeloof bij hun directe omgeving als zij vertellen aan welke vormen van belaging zij blootstaan. In het begin geloven familie en vrienden hun verhalen en vinden ze soms zelfs spannend. Na enige tijd begint er echter ongeloof op te treden of krijgt de omgeving het idee dat de belaagde het aan zichzelf heeft te danken dat hij of zij nog steeds wordt lastiggevalen. Dat ongeloof valt hen ook vaak ten deel als zij naar de politie gaan. In veel gevallen wenst de politie niets te ondernemen of suggereert het slachtoffer een actie te ondernemen die zij al eerder hebben uitgeprobeerd.

Stalking is in de visie van sommige geïnterviewden de laatste decennia toegenomen. Het beeld bestaat bij hen dat vroeger de romantiek centraal stond en men elkaar lastig viel vanwege een onbeantwoorde verliefdheid. Nu eist men op waar men denkt recht op te hebben en valt vanuit die optiek politici en anderen

lastig. Dit kan zowel vanuit professionele motieven gebeuren als om verliefdheidsredenen. Enkele geïnterviewden constateren dat er een verruwing heeft plaatsgevonden. Mensen hebben niet meer het idee dat ze naast rechten ook plichten hebben, bijvoorbeeld om elkaar met rust te laten. Eén respondent stelt dat wij leven in een snelle consumptiemaatschappij waarbij een onmiddellijke behoeftenbevrediging voorop staat. Het eisen waar men recht op denkt te hebben en het om die reden lastigvallen van anderen vloeit daar logisch uit voort, aldus deze respondent.

Twee respondenten zijn van mening dat het belagen minder is geworden sinds de totstandkoming van de Wet Belaging. Eén van deze twee respondenten vindt in het algemeen dat er gericht gestraft en gericht behandeld zou moeten worden, en de wet geeft daar een mogelijkheid toe. Een andere respondent, een politicus, is van mening dat de Wet Belaging niet voor zijn situatie is geschreven, omdat hij niet last heeft van een zeer ernstige vorm van stalking. Hij wordt zeer regelmatig via fax en e-mail lastiggevallen, maar heeft niet het idee dat dit gedrag is waarvoor de Wet Belaging in het leven is geroepen.

8 CONCLUSIES

De meeste wetgeving op het gebied van stalking dateert van de 90er jaren van de vorige eeuw. Het is opvallend dat daarvóór blijkbaar geen behoefte bestond aan wetgeving op dit gebied. Dit kan duiden op een groei in het aantal incidenten met belaging en aanslagen op sterren voorafgaand aan de nieuwe wetten, maar ook op een toegenomen aandacht in de media ervoor. Ook is er waarschijnlijk sprake van een bepaalde neiging tot navolging: als het ene land een wet heeft die stalking verbiedt willen andere landen wellicht niet achterblijven. De precieze bijdrage van elk van deze factoren aan het proces dat leidt tot de nieuwe strafbaarstellingen zal nooit geheel kunnen worden blootgelegd.

De nieuwe Wet Belaging is, als men afgaat op de Memorie van Toelichting, voor een belangrijk deel gebaseerd op incidenten met belaging van, maar ook andere misdrijven tegen, bekende personen, professionals en voormalige partners. Een grondige analyse vóóraf van aard, omvang en kenmerken van belaging heeft ontbroken en de mogelijkheden die bestaande wetgeving en andere interventies bieden voor de bestrijding van belaging zijn niet onderzocht. Pas ná het inwerking treden van de wet is een beperkt onderzoek verricht naar de eerste registraties door de politie van belaging.⁸⁸

Toch kan hieruit niet worden geconcludeerd dat de nieuwe wet van elke zin is ontbloot. De theorie zoals beschreven in Hoofdstuk 5 heeft duidelijk gemaakt dat het belang van wetten óók moet worden afgemeten aan de waardenexpressieve of normstellende functie die zij hebben. Aan strafwetten kan een belangrijke waardenexpressieve functie⁸⁹ worden toegekend, en dit is met name bij de Wet Belaging het geval. Deze wet brengt een sterke maatschappelijke afkeuring van belagingsgedrag tot uitdrukking. Vele andere interventies die tegen belaging kunnen

88. Zie Verkaik & Pemberton, 2001.

89. De Roos, 1987.

worden ingezet missen deze waardenexpressieve functie. Daarbij komt dat de wet een aantal eenvoudig te hanteren handvatten aan de politie geeft waarmee deze direct ná het begaan van het feit tegen de belager kan optreden. Waarschijnlijk is dit één van de belangrijkste vernieuwingen die de wet toevoegt aan het bestaande arsenaal aan interventies. De verschuiving van sanctierecht naar interventie- en beschermingsrecht, die eerder door Groenhuijsen werd gesignaleerd,⁹⁰ komt hiermee sterker voor het voetlicht.

Helaas blijkt dat bekende personen vrij zelden naar de politie gaan en aangifte doen van belaging. Ook de leden van de vroegere Stichting Anti Stalking (SAS) bestonden vrijwel uitsluitend uit slachtoffers van ex-relatiestalking en niet uit bekende personen. Bekende personen vormen derhalve een – in dat opzicht – vrij onzichtbare groep in justitieel Nederland. Gezien de ernst van de belaging waarvan sommigen van hen slachtoffer worden, is dit een weinig hoopvol stemmende uitkomst van het onderzoek.

Stalking van bekende mensen komt voort uit een obsessie voor een persoon waarmee de belager geen relatie heeft. Er is in de literatuur en in deze uitgave een aantal factoren genoemd die het lastigvallen van bekende mensen door stalkers kan bevorderen. Mensen met een geïsoleerd bestaan, zonder een relatie en met weinig interessante bezigheden omhanden, ontpoppen zich sneller als stalker van beroemdheden. Dit onderzoek geeft enige ondersteuning voor dit gegeven: 87% van de stalkers van bekende personen leeft alleen.

Ook een gebrek aan realiteitsbesef lijkt verband te houden met stalking van bekende mensen: sommige stalkers projecteren hun fantasieën op het slachtoffer, of denken dat het slachtoffer verliefd op hen is maar dit zelf nog niet weet. Vervolgens wordt er veel aan gedaan om aan het slachtoffer duidelijk te maken dat hij of zij een relatie heeft met de stalker; daartoe wordt soms zelfs de familie of vriendenkring benaderd en lastiggevallen.

90. 1998.

Onderzoek van Blaauw *et al.*⁹¹ heeft laten zien dat slachtoffers van ex-relatiestalking een hoge persoonlijke kwetsbaarheid hebben; zij vertonen veel psychische klachten die waarschijnlijk deels ook al bestonden voordat ze werden belaagd. De kwetsbaarheid van slachtoffers van stalking is bij de bekende personen niet onderzocht. Deze kwetsbaarheid is echter niet erg waarschijnlijk, omdat slechts een heel klein deel van de respondenten naar aanleiding van de stalking psychische hulp heeft gezocht. Het aspect van de kwetsbaarheid is bij deze vorm van stalking dus geen omstandigheid die de stalkers juist aanmoedigt om door te gaan, iets wat bij de ex-relatiestalking niet onwaarschijnlijk moet worden geacht. Het gaat belagers van bekende personen in tegendeel waarschijnlijk meer om de maatschappelijke positie en het aanzien die de bekende persoon geniet. In dit opzicht is er een fundamenteel verschil tussen ex-relatiestalking en belaging van bekende personen, dat ook consequenties heeft voor de aanpak ervan.

Ook een aantal maatschappelijke omstandigheden bevordert stalkingsgedrag. Film en televisie bevorderen het aanbidden van sterren. Fanclubs zorgen voor een versterking van een dweepgedrag dat louter op het uiterlijk van de ster is gericht. De roddelpers brengt de beroemdheid nog eens extra onder de aandacht.⁹² Mensen die geïsoleerd leven – tegenwoordig een grotere groep dan vroeger – trachten de leegte in hun bestaan op te vullen door te fantaseren over relaties met deze mooie, rijke en aanzienlijke mensen. De isolatie van deze mensen zorgt ervoor dat deze fantasieën niet worden gecorrigeerd door anderen, met als gevolg dat zij voor veel stalkers ‘werkelijkheid’ worden. Een werkelijkheid die vervolgens leidraad wordt in het leven van deze stalkers. Lasch omschrijft in zijn verhandeling over narcisme enkele menselijke eigenschappen die in de 60er en 70er jaren van de vorige eeuw in versterkte mate zijn gesignaleerd in de vs.⁹³ Het gaat hier om een aantal mentale aandoeningen die vooral geken-

91. 2002.

92. Het is opvallend dat geen van de respondenten in hun antwoorden de journalisten van de roddelpers als ‘stalker’ heeft aangemerkt.

93. C. Lasch (1979), *The culture of narcissism. American life in an age of diminishing expectations*, New York/London: Norton & Company.

merkt worden door innerlijke leegte, verveling, het op zoek zijn naar spanning en het geobsedeerd zijn door personen die in de publiciteit staan. Vaak zijn deze mensen intensief bezig met zichzelf en de groei van het aantal therapieën waar velen tegenwoordig gebruik van maken hangt hier sterk mee samen. Vanuit deze innerlijke gesteldheid is het voor sommige van deze mensen waarschijnlijk een kleine stap om over te gaan tot belaging van bekende personen. Film en televisie kunnen bovendien een bepaalde intimiteit suggereren die de stalker in het gewone leven waarschijnlijk moet missen.

Lasch' beschrijving van culturele en psychische factoren is weliswaar primair gericht op de Amerikaanse situatie, doch bepaalde elementen daaruit zouden zeer goed ook op de Nederlandse situatie van toepassing kunnen zijn, zoals de innerlijke leegte en verveling en de groeiende fixatie op uiterlijkheid, geld en glamour die het gevolg is van een toenemende televisiecultuur. Geobsedeerdheid door bekende personen kan hierdoor worden gestimuleerd.

Het is uitermate zinvol om bij onderzoek naar een 'nieuw' type gedraging zoals stalking ook te kijken naar de maatschappelijke omstandigheden die dergelijk gedrag bevorderen. Het is echter bijzonder moeilijk om onderzoek te doen naar de relatie tussen deze maatschappelijke omstandigheden en een eventuele groei in het aantal belagingsgevallen.

Niet alle vormen van stalking van bekende mensen vinden plaats vanuit dweepzucht of een irreële fantasie. Bij de wraakzuchtige belager is frustratie en boosheid de achtergrond en zij vallen hun slachtoffer met name lastig omdat zij hen willen pesten en dwarszitten of iets van hen eisen. Deze motieven zijn verschillend van die van erotomanen. Maar ook bij de wraakzuchtige belagers kan worden verondersteld dat bepaalde maatschappelijke tendensen een rol spelen, zoals bijvoorbeeld de toegenomen gerichtheid op snelle behoeftenbevrediging die leidt tot een 'eisende' houding.

Er is een substantieel verschil tussen de motieven van de twee groepen belagers van bekende mensen enerzijds en de ex-relatiestalking anderzijds, waarbij vaak vanuit jaloezie met een seksuele achtergrond wordt lastiggevallend. Deze laatste groep is tege-

lijktijd het grootst en het gevaarlijkst: daar komen de meeste mishandelingen en dodingen uit voort. Er is ook nu reeds het meeste bekend over deze laatste groep belagers, veel méér althans dan over belagers van bekende personen.⁹⁴ Bij ex-relatie-stalking is meestal geen sprake van een obsessie voor roem, geld en aanzien, maar ook hier beelden de belagers zich soms een relatie in die in werkelijkheid niet meer bestaat.

De buitenlandse literatuur is niet eenduidig over het gevaar dat de groep stalkers van bekende personen vormt: verschillende onderzoeken laten verschillende percentages zien van stalkers die uiteindelijk gewelddadig worden. De steekproef van Nederlandse gevallen van belaging van bekende mensen heeft zelfs helemaal geen geweld tegen personen laten zien en slechts bescheiden geweld tegen goederen. Het onderzoek heeft echter wel aangetoond dat belaging een bijzonder hardnekkig, langdurig en bedreigend fenomeen is dat voor erg veel overlast voor de slachtoffers zorgt. Bovendien heeft de groep stalkers die hier is beschreven vaak last van psychische stoornissen: velen van hen worden regelmatig opgenomen in een inrichting en worden daar even vaak weer uit ontslagen zonder dat dit een eind maakt aan hun belagingsgedrag. Dit tekent de moeilijke beïnvloedbaarheid van deze belagers.

Slechts weinig bekende mensen die slachtoffer zijn van belaging gaan naar de politie, en behalve de mensen die een vooraanstaande positie hebben in een bedrijf spant geen der slachtoffers een Kort Geding aan. Overigens is ook het laatste nauwelijks succesvol te noemen omdat in geen van die gevallen het belagen is opgehouden. Het valt dan ook niet te verwachten dat strafrechtelijke vervolgingen en andere juridische maatregelen in de toekomst op veel grotere schaal zullen worden toegepast dan nu het geval is bij stalking van bekende personen. Toch is dit niet terecht, omdat het onderzoek van Blaauw *et al.*⁹⁵ heeft laten zien dat diegenen die een gerechtelijke procedure voerden eerder een stopzetting van de belaging kregen dan zij die dit niet deden. En in het hier beschreven onderzoek naar stalking van bekende

94. Zie Hoofdstuk 4.

95. 2002.

personen werd het gaan naar de politie het meest genoemd als reden voor het ophouden van belaging.

Een reden waarom bekende personen niet snel naar de politie gaan of anderszins met hun problemen met een stalker naar buiten treden is, behalve het gebrek aan erkenning waar zij op kunnen stuiten, de kans die zij lopen om bepaalde publiciteit te trekken die zij zelf als ongewenst beschouwen. Bovendien krijgt de stalker dan de aandacht waar hij of zij juist behoefte aan heeft. Als voorbeeld hiervan kan de belaging van de zangeres Madonna dienen.⁹⁶ Zij moest als getuige verschijnen in de zaak tegen haar stalker, en daarmee kreeg hij precies wat hij wilde: aandacht voor zijn persoon. Bovendien verschaftte dit hem de mogelijkheid om even in haar nabijheid te verkeren. De media-aandacht voor deze zaak was vanzelfsprekend enorm, en bovendien gaf de berichtgeving geen waarheidsgetrouw beeld: de stalker werd afgetekend als een goedaardige sul, terwijl hij in werkelijkheid ernstige bedreigingen tegen Madonna had geuit. Het is begrijpelijk dat bekende personen trachten om dit type publiciteit te vermijden en daarom maar geen aangifte doen of het tot een zaak laten komen.

96. Genoemd in Meloy (ed.), 1998.

9 AANBEVELINGEN

De motieven voor belaging van verschillende soorten bekende personen lopen nogal uiteen. De romantische fantasiewereld van de erotomaan lijkt niets te maken te hebben met de boze belevingswereld van de stalker die professionals lastigvalt. Dit verschil in motivatie heeft gevolgen voor de wijze waarop tegen belaging kan worden opgetreden.

In tegenstelling tot ex-partnerstalking heeft de in dit onderzoek besproken groep respondenten geen relatie met de stalker gehad. De complicaties die voortvloeien uit het beëindigen van een relatie en het elkaar niet daadwerkelijk los kunnen laten gelden hier dus niet. Daar staat tegenover dat de respondenten in het hier besproken onderzoek vaak te maken hebben met stalkers die een rijk fantasieleven hebben waarin de belaagde een uitermate belangrijke rol speelt, althans wat de erotomane stalkers betreft. Ook psychische stoornissen worden vaak gemeld bij deze belagers. Dit maakt hen tot een moeilijk te stoppen groep.

De aanbevelingen die voortvloeien uit het onderzoek concentreren zich deels op de wetgeving op het gebied van stalking, deels op acties die aan politie en Justitie ter beschikking staan, deels op stappen die door de belaagde zelf kunnen worden ondernomen, en deels op het onmogelijk maken van (bepaalde) methoden van stalking.

WETGEVING

Zoals in eerdere hoofdstukken in dit boek is betoogd, voldeed de nieuwe Wet Belaging niet aan alle criteria voor strafbaarstelling die door De Roos en Haveman zijn beschreven.⁹⁷ Dat wil niet zeggen dat de nieuwe wet geheel ongewenst is; er is integendeel

97. Zie Hoofdstuk 5.

een aantal belangrijke voordelen te onderkennen aan het totstandkomen van de Wet Belaging. Eén daarvan is de waarden-expressieve functie van de wet. De wet maakt duidelijk dat bepaalde gedragingen, die volgens sommigen de laatste decenia aanzienlijk in aantal zijn toegenomen, niet worden getole-reerd. Deze waardenexpressieve functie kan worden versterkt als belagers op een openbare zitting worden berecht en veroordeeld. Maar ook zonder een daadwerkelijke toepassing kan in de wet deze waardenexpressieve functie tot uiting komen, simpelweg omdat er over de wet wordt geschreven en deze in de loop der tijd in het bewustzijn van de bevolking wordt verankerd.

Sommige respondenten meldden dat zij behoefte hebben aan een sterkere maatschappelijke afkeuring van belagingsgedrag. Het valt te hopen en te verwachten dat een verdere toepassing van de Wet Belaging enig effect in deze richting zal hebben. Offi-cieren van Justitie zouden in hun pleidooi substantiële aandacht kunnen besteden aan de inbreuk die belaging maakt op het leven van het slachtoffer, en ook rechters zouden bij de behande-ling van de zaak op zitting nader op deze aspecten kunnen ingaan. Ook de openbare uitspraken en de schriftelijke vonnis-sen en arresten zouden in hun motivering meer aandacht kun-nen schenken aan het afkeuringswaardige karakter van stalking. Daarmee kan de normstellende functie van de wet worden ver-sterkt.

Een ander voordeel van de wet, die van praktische aard is, is de mogelijkheid voor de politie om belagers buiten heterdaad aan te houden en hen in voorlopige hechtenis te nemen. Ook zonder een daadwerkelijke vervolging biedt dit voor de politie de mogelijkheid om in acute situaties in te grijpen en een – het moet gezegd, tijdelijke – oplossing te vinden.

Een derde ‘voordeel’ van de wet is de mogelijkheid om de maatregel van terbeschikkingstelling (tbs) op te leggen. Dit geeft een uitbreiding van het arsenaal dat de rechter ter beschikking staat om een wetsovertreder een op de persoon toegesneden sanctie te laten ondergaan. Ook de voorwaardelijke tbs betekent een belangrijke uitbreiding van de mogelijkheden om de rech-terlijke reactie op de persoon van de belager aan te passen.

De ontwikkeling van strafrecht als sanctierecht naar interventie- en beschermingsrecht, die door Groenhuijsen⁹⁸ is gesignaleerd, krijgt vorm in deze nieuwe mogelijkheden tot vroegtijdige interventie in geval van belaging. Hierdoor is inderdaad het strafproces steeds minder gericht op het via een lange procedure uiteindelijk opleggen van een straf, en komt er steeds meer oog voor snelle interventies. Het verdient aanbeveling dat deze mogelijkheden in het belang van de slachtoffers en ter voorkoming van verdere escalatie door politie en Justitie worden gebruikt.

De omschrijving van belaging in de Wet Belaging is van dien aard dat veel gedragingen er onder kunnen vallen. Zowel belaging met als motief het treiteren van de belaagde valt er onder als stalking vanuit amoreuze overwegingen. Daarmee vormt de wettelijke omschrijving vrijwel geen belemmering voor het vervolgen van repeterend hinderlijk gedrag. Het is uiteindelijk ook niet van belang vanuit welk motief (pesten of het krijgen van liefde) belaging geschiedt; waar het om gaat is dat de gedraging op zich zelf al bijzonder hinderlijk is en strafbaar dient te zijn. In die zin voldoet de wettelijke omschrijving.

Het risico bestaat eerder dat belaging te ruim is omschreven. Lopend onderzoek door het Nederlands Studiecentrum Criminaliteit en Rechtshandhaving (NSCR) naar de toepassing van de wet zal hier duidelijkheid over verschaffen.

Op sommige bestanddelen van de delictsomschrijving zal de rechtspraak uitleg dienen te geven, zoals bijvoorbeeld over de bestanddelen 'persoonlijke levenssfeer' en het 'oogmerk die ander te dwingen iets te doen, niet te doen of te dulden.' Publicatie van rechtspraak en onderzoek hiernaar zijn een voorwaarde voor de gewenste helderheid.

POLITIE EN JUSTITIE

Het blijkt dat meldingen van belaging bij de politie vrijwel uitsluitend door slachtoffers van ex-relatiestalking worden

98. 1998.

gedaan; van bekende personen komen nauwelijks meldingen of aangiften bij de politie binnen. Ook het verzoeken van een straat- of contactverbod in Kort Geding wordt grotendeels door de slachtoffers van ex-relatiestalking gedaan en niet door bekende personen. Dit betekent dat de 'voordelen' van de Wet Belaging voor het slachtoffer, zoals boven omschreven, niet worden toegepast in geval van stalking van bekende personen. Mogelijk bestaat bij sommige bekende personen enige gêne om naar de politie te gaan en daar hun verhaal te moeten doen. Een andere mogelijkheid is, en dit onderzoek geeft daar bepaalde aanwijzingen voor, dat bekende personen iets minder gevoelig zijn voor belaging dan mensen die niet veel in de publiciteit staan. Zij worden ook al op andere wijzen veelvuldig bevraagd, bijvoorbeeld door fans en door journalisten. Niet-ernstige vormen van stalking worden daar wellicht bij op de koop toe genomen. Dit neemt echter niet weg dat de zeer zware vormen van belaging, waarvan sommige respondenten gewag maken, door hen als uitermate hinderlijk worden ervaren en bijzonder diep ingrijpen in hun persoonlijke levenssfeer. Het relaas van deze respondenten laat zien hoe benauwend en bedreigend dagelijkse belaging kan zijn, ook als er geen directe bedreigingen worden geuit.

De respondenten die wél naar de politie gaan hebben vaak klachten over wat de politie met hun meldingen doet. Het belangrijkste bezwaar lijkt te zijn dat de politie hun klachten niet serieus neemt en er te weinig mee doet. De ernst van sommige vormen van belaging lijkt nog niet volledig tot de politie te zijn doorgedrongen, misschien juist omdat de bekende personen terughoudend zijn bij het inschakelen van de politie. Het bewust worden van de ernst van belaging door politie en Justitie en het daadwerkelijk vervolg geven aan aangiften door slachtoffers, is dus zeer gewenst. Aan het ingrijpen door de politie kort ná het begaan van belaging kan misschien vaker het inschakelen van hulpverlening aan de dader worden gekoppeld, zoals nu in een aantal regio's reeds gebruikelijk is. Dit is te meer gewenst gezien het grote aantal psychische stoornissen waaraan belagers waarschijnlijk lijden.

HULPVERLENING

Er is nog niet veel bekend over de mogelijkheden van hulpverlening aan stalkers. Mullen *et al.*⁹⁹ zijn van oordeel dat medicamenteuze behandeling in combinatie met therapie, als deze gedurende langere tijd wordt toegepast, enig effect kan scoren bij patiënten met erotomanie. Verder zou er volgens deze auteurs iets gedaan moeten worden aan de isolatie van deze stalkers; vanuit hun eenzame bestaan gaan veel belagers immers over tot het lastigvallen van bekende personen bij wie zij de fantasie hebben ontwikkeld dat deze verliefd op hen zijn. Politie en Justitie zouden kunnen aansturen op een behandeling van stalkers waarbij het groepsaspect een rol speelt.

Ook in Nederland zijn de eerste stappen gezet in de richting van dadertherapie voor belagers. Over de effectiviteit van deze vorm van behandeling is vooralsnog niet veel bekend.

WAT KAN DE BELAAGDE ER ZELF AAN DOEN?

Op de vraag wat de belaagde zelf kan doen tegen het lastigvallen is geen eenduidig antwoord mogelijk. Respondenten melden dat het praten met de belager soms zin heeft gehad, maar ook dat dit slechts tot verdere continuering van het stalkingsgedrag leidde. Sommigen hebben de ervaring dat het compleet negeren van de stalker succes heeft terwijl anderen daarvan geen enkel effect constateren. Zowel het negeren als het laten praten lijken iets meer effect te hebben bij de wraakzuchtige stalker dan bij de erotomane stalker. Dit heeft er waarschijnlijk mee te maken dat erotomane stalkers in een fantasiewereld leven waarin het slachtoffer een prominente rol vervult. Deze fantasiewereld heeft kenmerken van een 'autonoom systeem': er valt geen invloed van buitenaf op uit te oefenen en de fantasie wordt niet op grond van confrontatie met de werkelijkheid bijgesteld. Deze stalkers worden door hun slachtoffers het meest als 'gestoord' aange-

99. 2000.

merkt en zijn ook het vaakst onder behandeling in een instelling of door een therapeut geweest, of zijn dat nog steeds.

Het valt te verwachten dat de mogelijkheden die de Wet Belaging biedt, in combinatie met een wellicht wat alertere houding van de politie, kan leiden tot een vermindering van belaging door de wraakzuchtige stalker. Deze groep stalkers kan immers getypeerd worden als 'calculerende stalkers' en zij zullen misschien afhaken op het moment dat er te vervelende consequenties vastzitten aan hun belagingsgedrag. Daarmee is niet gezegd dat de doelen die wraakzuchtige stalkers nastreven van elke zin zijn ontbloot. Vaak zullen er goede argumenten zijn aan te voeren voor het doel dat zij nastreven, maar de middelen die zij ervoor inzetten maken een niet te rechtvaardigen inbreuk op de persoonlijke levenssfeer van bekende personen.

PREVENTIE VAN BEPAALDE METHODEN VAN STALKING

Stalkers maken in toenemende mate gebruik van nieuwe of bestaande communicatie-middelen, zoals e-mail, fax en de (mobiele) telefoon. Het lastigvallen met behulp van deze middelen neemt een zeer belangrijke plaats in onder alle gebruikte stalkingsmethoden. Veel respondenten gaven aan dat preventie van stalking zich op het onmogelijk maken van het gebruik van deze middelen zou moeten richten.

Stalking geschiedt vaak via de telefoon. De respondenten hebben laten weten dat zij dit een zeer ingrijpende vorm van belaging vinden. Het nemen van een geheim nummer heeft niet altijd succes omdat stalkers via slinkse methoden toch achter het nieuwe nummer komen, óók als dit geheim is. KPN en bedrijven voor mobiele telefonie zouden bij verzoeken om een geheim nummer door te geven zelf de belaagde kunnen bellen en hem of haar de naam en telefoonnummer kunnen geven van de verzoeker. Het slachtoffer kan dan zelf besluiten om, eventueel zonder nummerherkenning, de verzoeker terug te bellen om te vragen wat er aan de hand is. Dit geeft het slachtoffer van stalking een mogelijkheid om te verhinderen dat zijn nieuwe nummer aan de belager wordt doorgegeven.

In Huizen van Bewaring en psychiatrische instellingen zou het patiënten van wie bekend is dat zij iemand belagen onmogelijk moeten worden gemaakt om telefonisch de belaagde lastig te vallen. Ook het gebruik van internet zou voor hardnekkige belagers, in ieder geval ten opzichte van hun slachtoffer, bemoeilijkt moeten worden. Het recente Amerikaanse rapport over stalking doet een aantal suggesties in deze richting.¹⁰⁰ Helaas hebben de verschillende onderzoeken die in dit boek zijn beschreven laten zien dat veel belagers uitwijken naar andere methoden van stalking als de gebruikte methode wordt verhinderd. Belagers behoren vaak tot een iets intelligentere bevolkingsgroep, en dit wordt geïllustreerd door het feit dat zij steeds nieuwe wegen weten te bewandelen om hun slachtoffer te blijven lastigvallen.

In Rotterdam is in navolging van een aantal Amerikaanse en Engelse experimenten een alarmsysteem (Aware)¹⁰¹ ten behoeve van slachtoffers van belaging in gebruik genomen. Inmiddels kunnen ook in Zwolle en Haarlem belaagde vrouwen hiervan gebruik maken. Dit alarmsysteem is in 1991 in Canada ontwikkeld om mishandelde vrouwen die worden lastiggevallen door een ex-partner sneller en beter te kunnen beschermen, en wordt nu in een aantal landen gebruikt. Als een vrouw gebruik wil maken van dit systeem wordt er een elektronische zender geïnstalleerd bij haar thuis. Daarnaast krijgt de vrouw een alarmknop die zij aan een ketting om haar hals kan dragen en die tot op een zekere afstand van de woning werkt. Als de ex-partner de vrouw bedreigt of lastigvalt bij of in de directe omgeving van het huis, kan de vrouw door op de alarmknop te drukken verbinding maken met de meldkamer van de beveiligingsdienst die het systeem heeft aangelegd. Deze dienst meldt meteen door aan de politie, die vervolgens met voorrang een surveillancewagen stuurt om de man zo mogelijk aan te houden of te verzoeken weg te gaan. Om in aanmerking te komen voor aansluiting in het project dienen vrouwen aan een aantal voorwaarden te voldoen.

100. Ashcroft, 2001.

101. Afkorting van *Abused Women's Active Response Emergency*.

Enige tijd geleden is de uitvoering van dit project in Rotterdam geëvalueerd. De evaluatieperiode besloeg 16 maanden.¹⁰² Het blijkt dat het alarmsysteem erg weinig wordt gebruikt. Slechts drie van de acht vrouwen die meededen aan het evaluatieonderzoek maakten tijdens de evaluatieperiode gebruik van het alarm, en in totaal is door deze drie vrouwen slechts vijf keer op de alarmknop gedrukt.¹⁰³ Het evaluatierapport meldt weliswaar dat de gevoelens van veiligheid van de deelnemende vrouwen in deze periode zijn verhoogd, maar laat ook zien dat maar liefst zes van de acht ex-partners doorgingen met de vrouw te belagen en te bedreigen. Bij sommige mannen leek het of het alarmsysteem hen juist stimuleerde om de vrouw nog meer lastig te vallen dan zij eerst al deden. Het project loopt nog te kort en de onderzochte steekproef is te klein om nu reeds met definitieve conclusies te komen, maar deze gegevens stemmen, ondanks de positieve bewoordingen waarin het evaluatierapport is gesteld, niet optimistisch. Het lijkt erop dat ook slachtoffers van ex-relatiestalking terughoudend zijn in het benutten van de middelen die hen worden aangereikt.

Baas¹⁰⁴ meldt in haar inventarisatie van onderzoek naar de buitenlandse ervaringen met dit type alarmsystemen positievere resultaten dan die in het Rotterdamse project zijn gevonden. Er wordt in het buitenland veel vaker van het alarm gebruik gemaakt en het heeft daar meer effecten op stalking dan in het Nederlandse project is aangetoond. Het verdient aanbeveling dat toekomstig onderzoek zich richt op de vraag waarom de aangesloten vrouwen in het Nederlandse project zo weinig gebruik maakten van het alarmsysteem. Bovendien zou duidelijk gemaakt moeten worden bij welke daders een vermindering en bij welke daders een escalatie van hun gedrag plaatsvindt nadat hun ex-partner werd aangesloten op het alarmsysteem. Met name het risico van verergering van belaging verdient aandacht. Zonder een dergelijk onderzoek zijn de Nederlandse evaluatie-

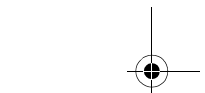
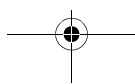
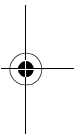
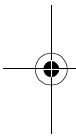
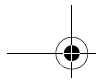
102. Zie R. Römken, & S. Mastenbroek (1999), *Dan hoor je de vissen ademen: over belaging en bedreiging van vrouwen door hun ex-partner en de beveiliging door het Aware-systeem*, Utrecht: Universiteit Utrecht.

103. Idem, schema op pag. 124.

104. 1998.

resultaten van Römken en Mastenbroek geen reden om uitbreiding op grote schaal van het alarmsysteem, dat op zich een waardevol hulpmiddel in het tegengaan van stalking kan zijn, aan te moedigen.

Ook in het hier gepresenteerde onderzoek meldden sommige respondenten van een alarmknop gebruik te maken, of andere methoden van beveiliging te hanteren. Bij afwezigheid van een middel om belaging definitief te stoppen kunnen bepaalde vormen van beveiliging een uitkomst bieden.

10 TOT BESLUIT

Stalking is een bijzonder hinderlijk fenomeen. De resultaten van het onderzoek hebben laten zien dat stalking van bekende mensen bijzonder langdurig kan zijn en veel overlast geeft aan de slachtoffers. De twee typen stalking die zijn onderzocht verschillen van elkaar in achtergrond, motieven en soorten belagers. De fantasie speelt bij de erotomane stalkers een overheersende rol, waardoor deze groep moeilijk te corrigeren valt. Dit is waarschijnlijk beter mogelijk bij de wraakzuchtige stalkers, en de Wet Belaging kan hier dan ook voor een positief effect zorgen, mits de slachtoffers bereid zijn om aangifte te doen en de politie alert optreedt. Het onderzoek heeft laten zien dat dit nog niet altijd gebeurt. Het is zaak dat de toepassing van de wet grondig wordt onderzocht en dat dit gebeurt in combinatie met de toepassing van andere interventies tegen belaging. Dit is te meer noodzakelijk omdat belaging zo sterk is verbonden met psychische aspecten of kenmerken van een eventuele relatie.

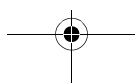
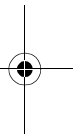
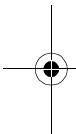
Daadwerkelijk gebruik van geweld tegen personen is in dit onderzoek niet gemeld; wel veel bedreigingen en een aantal vernielingen. Het buitenlandse onderzoek dat in dit boek is aangehaald laat echter zien dat stalking van bekende personen kan escaleren in geweld, zij het dat dit niet erg vaak voorkomt.

Een conclusie uit het onderzoek in zijn geheel kan zijn dat het terecht is dat er een nieuwe Wet Belaging tot stand is gebracht, maar dat dit geen definitieve oplossing is voor alle problemen die uit stalking voortvloeien. Daarvoor is de problematiek te sterk verweven met psychologische en psychiatrische aspecten. Ook spelen maatschappelijke tendensen een rol, zoals de toenemende televisie- en filmcultuur, de neiging tot adoratie van mooie, aanzienlijke en rijke personen, en de grotere geïsoleerdheid van veel mensen. De toegenomen bereikbaarheid van slachtoffers als gevolg van nieuwe communicatiemiddelen heeft eveneens zijn invloed op de omvang van belaging. Hoewel deze

86 STALKING VAN BEKENDE PERSONEN

tendensen natuurlijk niet eenvoudig zijn tegen te gaan, verdienen zij als achtergrond voor belaging wel aandacht, en kunnen zij aanknopingspunten bieden voor de aanpak van het probleem.

LITERATUUR

- Ashcroft, J. (2001). *Stalking and domestic violence. Report to Congress*. Washington: U.S. Department of Justice.
- Baas, N.J. (1998). *Stalking. Slachtoffers, daders en maatregelen tegen deze vorm van belagen*. Den Haag: WODC, Onderzoeksnotities 1998/1.
- Blaauw, E., F.W. Winkel, M. Malsch, & E. Arensman (2001). Consequenties van stalking voor slachtoffers. In C.J. de Poot & M. Malsch (red.), *Bivakmuts, politiepet en toga: wisselwerking tussen criminaliteit en rechtshandhaving* (p. 47-60). Den Haag: Boom Juridische uitgevers.
- Blaauw, E., F.W. Winkel, E. Arensman, L. Sheridan, & A. Freeve (2002). The toll of stalking: the relationship between features of stalking and psychopathology of victims. *Journal of Interpersonal Violence*, 17, 50-63.
- Boer, A.P. de (1990). *Partnerdoding, een empirisch forensisch-psychiatrisch onderzoek*. Arnhem: Gouda Quint.
- Boon, J.C.W., & L. Sheridan (2001). Stalker typologies: a law enforcement perspective. *Journal of Threat Assessment*, 1, 75-97.
- Clérambault, G. de (1942). *Oeuvres psychiatrique. Les psychoses passionnelles*. Paris: Presses Universitaires de France.
- Dietz, P.E. (1989). A remedial approach to harassment. *Virginia Law Review* 3, 507-525.
- Dietz, P.E., D. Matthews, C. van Duyne, D. Martell, C. Parry, T., Stewart, J. Warren, & J. Crowder (1991a). Threatening and otherwise inappropriate letters to Hollywood celebrities. *Journal of Forensic Sciences*, 36, 185-209.
- Dietz, P.E., D. Matthews, D. Martell, T. Stewart, D. Hrouda, & J. Warren (1991b). Threatening and otherwise inappropriate letters to members of the United State Congress. *Journal of Forensic Sciences*, 36, 1445-1468.
- Gibbons, S. (1998). Freedom of fear of stalking. *European Journal on Criminal Policy and Research*, 6, 133-141.
- Goldstein, R.L. (1987). More forensic romances: De Clérambault's syndrome in men. *Bulletin of the American Academy of Psychiatry & Law*, 5, 267-272.
- Groenhuijsen, M.S. (1998). Stalking. Strafrecht als interventierecht. *Delikt & Delinkwent*, 6, 521-526.
- Haveman, R. (1998). *Voorwaarden voor strafbaarstelling van vrouwenhandel*. Deventer: Gouda Quint.

- Holtmaat, R. (1998). Het wetsontwerp Belaging: een twijfelachtige oplossing voor een ernstig probleem. *Nemesis*, 2, 54-57.
- Home Office (2000). *The extent and nature of stalking: findings from the 1998 British Crime Survey*. London: Home Office.
- Klink, B. van (1998). *De wet als symbool: over wettelijke communicatie en de Wet gelijke behandeling van mannen en vrouwen bij de arbeid*. Deventer: Tjeenk Willink.
- Krabbe, H.G.M., & W. Wedzinga (1998). Belaging in wetsontwerp 25 768. *Delikt & Delinkwent*, 3, 215-233.
- Lasch, C. (1979). *The culture of narcissism. American life in an age of diminishing expectations*. New York/London: Norton & Company.
- Malsch, M., & R. Hoekstra (1999). De publieke tribune: controlemiddel voor de rechtspraak of opvangruimte voor daklozen? *Delikt & Delinkwent*, 29, 737-755.
- Malsch, M., & E. Blaauw (2000). De nieuwe wet Belaging: handhaving en alternatieven. *Nederlands Juristenblad*, 35, 1743-1747.
- Mcananey, K.G. (1993). From imprudence to crime: anti-stalking laws. *Notre Dame Law Review*, 68, 819-909.
- Meloy, J.R. (ed.) (1998). *The psychology of stalking: clinical and forensic perspectives*. San Diego: Academic Press.
- Mullen, P.E., M. Pathé, & R. Purcell (2000). *Stalkers and their victims*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Nelen, J.M. (2000). *Gelet op de wet: de evaluatie van strafwetgeving onder de loep*. Amsterdam: Vrije Universiteit.
- Perez, C. (1993). Stalking: when does obsession become a crime? *American Journal of Criminal Law*, 20, 263-280.
- Römkens, R., & S. Mastenbroek (1999). *Dan hoor je de vissen ademen: over belaging en bedreiging van vrouwen door hun ex-partner en de beveiliging door het Aware-systeem*. Utrecht: Universiteit Utrecht.
- Roos, Th.A. de (1987). *Strafbaarstelling van economische delicten*. Arnhem: Gouda Quint.
- Royakkers, L.M.M., & A. Sarlemijn (red.) (1998). *Stalking strafbaar gesteld*. Deventer: Gouda.
- Sheridan, L., & G.M. Davies (2001). What is stalking? The match between legislation and public perception. *Legal and Criminological Psychology*, 6, 3-17.
- Stevens, L. (1999). Stalking strafbaar. *Rechtskundig weekblad*, 38, 1377-1380.
- Tjaden, P., & N. Thoennes (1998). *Stalking in America: findings from the National Violence against Women Survey*. National Institute of Justice Centers for Disease Control and Prevention, April.
- Uit Beijerse, J. (2000). De belager belaagd. *Nemesis*, 3, 67-69.

- Verkaik, R., & A. Pemberton (2001). *Belaging in Nederland. Aard, omvang, achtergronden en mogelijkheden voor een aanpak*. Leiden/Den Haag: Ministerie van Justitie/Research voor Beleid.
- Wright, J.A., A.G. Burgess, A.W. Burgess, A.T. Laszlo, G.O. McCrary, & J.E. Douglas (1996). A typology of interpersonal stalking. *Journal of Interpersonal Violence*, 11, 487-502.
- Zona, M., L. Sharma, & J. Lane (1993). A comparative study of erotomaniac and obsessional subjects in a forensic sample. *Journal of Forensic Sciences*, 38, 894-903.

